

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Markéta Gavlasová

Mezinárodní arbitráž

Diplomová práce

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Mezinárodní arbitráž vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Ostravě dne 28.8.2011

.....

Markéta Gavlasová

Obsah:

1. Úvod	6
2. Historie	8
2.1. Historie rozhodčího řízení v České republice	8
2.2. Rozvoj mezinárodního rozhodčího řízení.....	10
3. Mimosoudní způsoby řešení sporů a jejich výhody	11
3.1. Alternativní způsoby řešení sporů	11
3.2. Rozhodčí řízení.....	11
3.3. Soudní řízení.....	11
3.4. Negociace	12
3.5. Mediace	13
3.5.1. Usnadňující (facilitative approach)	13
3.5.2. Hodnotící (evaluative approach)	14
3.6. Mediace v České republice.....	14
3.7. Konciliace.....	15
3.8. Mini-trial.....	15
3.9. Med-Arb	16
3.10. Expertní činnost.....	16
3.11. Contract Rewiew Board	16
4. Mezinárodní arbitráž	17
4.1. Definice pojmu	17
4.2. Arbitráž z pohledu českého práva – negativní vymezení	18
4.2.1. Mezinárodní arbitráž mezi osobami veřejného práva.....	18
4.2.2. Mezinárodní investiční arbitráž	19
4.2.3. Finanční arbitr	19
4.2.4. Rozhodce pro spory vyplývající z kolektivních pracovních smluv	20
4.2.5. Rozhodčí soudy pro hospodářské organizace.....	20
5. Prameny mezinárodního rozhodčího řízení	21
5.1. Mnohostranné mezinárodní úmluvy	21
5.1.1. Ženevské protokoly a Newyorská úmluva	21
5.1.2. Evropská úmluva	22
5.1.3. Konflikt mezinárodních smluv	22
5.2. Normy vnitrostátní.....	22
5.2.1. Zákon o rozhodčím řízení.....	23
5.3. Řády stálých rozhodčích soudů	23
5.4. Rozhodčí pravidla UNCITRAL	24
6. Teoretické koncepty rozhodčího řízení	25
6.1. Jurisdikční teorie	25
6.2. Smluvní teorie	25
6.3. Smíšená teorie	26
6.4. Autonomní teorie	26
6.5. Povaha rozhodčího řízení v České republice.....	27
6.5.1. Stanovisko Ústavního soudu	27
6.5.2. Odpůrci smluvní teorie	28
7. Mezinárodní rozhodčí řízení.....	31
7.1. Výhody mezinárodního rozhodčího řízení	31
7.1.1. Jednodušší formální požadavky	31
7.1.2. Smluvní volnost stran	31
7.1.3. Rychlost.....	32

7.1.4. Možnost písemného řízení.....	32
7.1.5. Volba místa.....	32
7.1.6. Neveřejný charakter.....	32
7.1.7. Uznání a výkon nálezů.....	33
7.2. Průběh rozhodčího řízení.....	33
7.2.1. Dělení řízení.....	33
7.2.2. Způsob jmenování rozhodců.....	34
7.3. Zahájení řízení.....	35
7.4. Osoba rozhodce.....	35
7.5. Zásada competence - competence.....	36
8. Rozhodčí smlouva.....	37
8.1. Druhy rozhodčí smlouvy.....	37
8.1.1. Smlouva o rozhodci.....	38
8.1.2. Rozhodčí doložka.....	38
8.1.3. Všeobecné ujednání.....	38
8.2. Vztah rozhodčí smlouvy a smlouvy hlavní.....	38
8.3. Způsobilost stran.....	40
8.4. Forma rozhodčí smlouvy.....	40
8.4.1. Písemná forma.....	40
8.4.2. Rozhodčí smlouva v obchodních podmínkách.....	40
8.4.3. Ústní forma.....	40
9. Právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu.....	42
9.1. Arbitrabilita.....	42
9.2. České právo - vymezení arbitrability.....	42
9.2.1. Negativní vymezení arbitrability.....	43
9.3. Česká právní úprava v reakci na mezinárodní prvek.....	44
10. Rozhodné hmotné právo.....	45
10.1. Volba práva.....	45
10.1.1. Rozhodování podle zásad spravedlnosti.....	46
10.2. Určení právního řádu pomocí kolizních norem.....	46
10.3. Přímé normy.....	47
10.4. Komunitární právo - prejudiciální otázka.....	47
10.5. Specifické aspekty vzniku sporů z mezinárodního obchodu.....	48
10.5.1. Lex mercatoria.....	48
10.5.2. Lex mercatoria jako rozhodné právo pro meritum sporu.....	49
10.5.3. Mezinárodní rozhodčí soud.....	50
10.6. Ukončení rozhodčího řízení.....	50
10.7. Náklady.....	51
11. Uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů.....	52
11.1. Vnitrostátní úprava.....	52
11.2. Mezinárodní úprava.....	52
11.2.1. Newyorská úmluva.....	53
11.2.2. Evropská úmluva.....	55
12. Vztah mezinárodní arbitráže a klasické justice.....	56
12.1. Součinnost obecných soudů v řízení.....	56
12.1.1. Součinnost týkající se rozhodců.....	56
12.1.2. Součinnost při dokazování.....	56
12.1.3. Vydávání předběžného opatření.....	57
12.2. Kontrola řízení státními soudy.....	57
12.3. Příslušnost obecných soudů.....	58

13. Závěr.....	59
Seznam použitých zdrojů	61
Seznam zkratek.....	64
Abstrakt	66

1. Úvod

Cílem této práce je seznámit čtenáře především s tématem mezinárodního rozhodčího řízení neboli mezinárodní arbitráže, jež je jedním ze způsobů řešení sporů mimosoudní cestou. Důvodem volby tohoto tématu je, že o alternativních řešení sporů (dále také jen ADR) a mezinárodním rozhodčím řízení je obecně malá informovanost, a to nejen mezi laickou veřejností, ale i mezi mnoha praktikujícími právníky.

K volbě tohoto tématu přispělo studium na vysoké škole a také zahraniční studium v rámci programu ERASMUS. Při studiu povinných předmětů na vysoké škole byl tématu mezinárodní arbitráže, vnitrostátního rozhodčího řízení i alternativního řešení sporů věnován z mého pohledu malý prostor. Během výměnného pobytu v zahraničí jsem zjistila, jaký důraz je kladen na zvládnutí těchto oborů práva a osvojení si dovedností potřebných k úspěšně provedenému alternativnímu řízení. Naštěstí naše fakulta zajistila několik intenzivních seminářů mezinárodní arbitráže se zahraničními arbitry. Rozhodnutí napsat tuto práci podpořila i má účast na mezinárodní soutěži Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot ve Vídni. Zde jsem si plně uvědomila důležitost tohoto tématu.

Zvolila jsem téma široce, a to z několika důvodů. V případě, že mezi lidmi vznikne spor, jeho řešení hledají u právníka a posléze u soudu. Ani oni, a bohužel ani mnozí právníci, neznají jiný způsob řešení sporu než podáním žaloby u soudu. Ráda bych touto prací seznámila čtenáře s alternativními řešeními sporů a dále podrobněji s mezinárodním rozhodčím řízením. Důvodem, proč jsem zvolila řízení mezinárodní je, že se setkávám s mnoha podnikateli, kteří obchodují se zahraničím a o této možnosti řešení sporů nevědí. O vnitrostátním rozhodčím řízení existuje mnoho knih, článků a návodů, jak se v průběhu rozhodčího řízení chovat. Mezinárodní rozhodčí řízení je méně známé, přestože jeho využití v rámci mezinárodního styku je v zahraničí obvyklé a jeho výhody oproti standardnímu soudnímu řízení jsou nepopíratelné. Po přečtení této práce by měl čtenář mít konkrétní představu o tom, jaké výhody přináší alternativní řešení sporu a jakým způsobem bude probíhat mezinárodní rozhodčí řízení za předpokladu jeho konání v České republice.

Práce se zabývá také obecnými zásadami mezinárodního řízení, a to proto, že druhá strana rozhodčího řízení, již bude pravidelně cizinec, nemusí přistoupit na konání mezinárodního

rozhodčího řízení v České republice. Z tohoto důvodu v části o rozhodčí smlouvě zmiňuji obecné principy, dle nichž se řídí otázka formy rozhodčí smlouvy a otázka arbitrability v ostatních státech.

Při studiu odborné literatury jsem zjistila, že se čeští autoři zabývají tématem mezinárodní arbitráže převážně z teoretického hlediska. Velký důraz kladou na komparaci úprav v různých zemích a čtenář, jehož zajímá praktické uplatnění, jen obtížně hledá, jak tyto informace využít při řešení svého problému či sporu. I když se zahraniční literatura nemůže zabývat mezinárodním rozhodčím řízením konaném v České republice, bylo její studium pro tuto práci přínosem především pro kapitolu o alternativních řešeních sporů.

Vzhledem k rozsahu této práce nemohou být všechny otázky zodpovězeny vyčerpávajícím způsobem, odkazují proto také na prameny, kde lze najít podrobnější informace o daném tématu.

Zatímco ve světě zažívají alternativní řešení sporů nebyvalý vzestup a v rámci vzdělávání studentů je na zvládnutí tohoto tématu kladen velký důraz, u nás je toto téma prozatím okrajové. V úvodu své práce chci pomocí historické metody ukázat, že tomu tak nebylo vždy a že i u nás mají alternativní řešení sporů dlouhou tradici. V následující části týkající se alternativního řešení sporů srovnávám nejčastěji používané způsoby mimosoudního řešení sporů, což by čtenáři mělo poskytnout vodítko k řešení právního problému již při jeho vzniku. U každého ze způsobů uvádím jeho průběh, výhody a nejvhodnější použití pro různé právní vztahy a situace. Následující kapitola o pojmu mezinárodní arbitráže definuje mezinárodní arbitráž, jež je předmětem této práce a také negativně vymezuje shodné či podobné pojmy, kterými se vzhledem k účelu a rozsahu práce nezabývám. Metodu komparace jsem využila v kapitole o jednotlivých doktrínách rozhodčího řízení, kterým je vzhledem k jejich důležitosti věnován větší prostor.

Výsledkem této práce bude ucelený přehled dle mého názoru nejvýznamnějších způsobů ADR a mezinárodní arbitráže, které bude věnován větší prostor. Syntézou nejvýznamnějších poznatků z publikací, odborných článků, zákonů a mezinárodních smluv chci přinést čtenáři přehled, jenž může využít při řešení soukromoprávního problému či sporu v prostředí mezinárodního styku.

2. Historie

Historie alternativních řešení sporů spadá již do období vzniku státní organizace. Tehdy vedle vznikající organizace soudní byla možnost rozhodování sporu jedinci nezávislými na státu, kteří měli roli rozhodců. Byly to osoby vážené, které na základě svého vlivu ve společnosti pomáhaly stranám řešit jejich konflikty. Jak se způsoby řešení sporů rozvíjely, docházelo postupně k jejich institucionalizaci. Zatímco některá alternativní řešení sporů byla vtělena do právních řádů států a mezinárodně kodifikována, jiná zůstala právem neupravena a rozvíjí se v různých kulturních, politických a právních systémech odlišně.

2.1. Historie rozhodčího řízení v České republice

Ve středověku mohl být vzniklý spor vyřešen nálezem soudním i nálezem rozhodčím. Ve 12. - 13. století se rozhodčí řízení rozmohlo v západních zemích, což mělo vliv i na naše území. Ve 13. století mohly strany podrobit každý spor rozhodčímu řízení. Podle tehdejšího práva si mohly strany vyžádat tzv. poklid a soudní řízení se přerušilo, a nebylo-li vyřešeno v řízení rozhodčím, vrátilo se před soud.¹ V 15. a 16. století kladly soudy důraz na vyřizování sporů spravedlivými prostředky a nařizovaly stranám řešit spor smírem.

Další rozvoj rozhodčího řízení na našem území byl spjat s kodifikací civilního procesu. První civilní soudní řád byl vydán v roce 1781, vznik základů moderního rozhodčího řízení tedy spadá do období osvícenského absolutismu. Rozvoj obchodních styků a s ním spojená nutnost rychlého a efektivního řešení mezinárodních sporů se odrážela v zavádění zvláštních a mimořádných řízení. Civilní soudní řád z roku 1895 (zákon č. 113 ř.z.) upravoval rozhodčí řízení, tedy postup při řešení sporů soukromými osobami. Obsahoval náležitosti rozhodčí smlouvy, její formy, podmínky arbitrability, mechanismus jmenování rozhodců, postup v řízení a další. V základních rysech se tedy shodoval s dnešní úpravou rozhodčího řízení.

V době zániku rakousko-uherské monarchie a vzniku Československé republiky vznikají stále specializované rozhodčí soudy, a to burzovní, hornický, dále specializované rozhodčí

1 SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ Ilona. *Alternativní způsoby řešení obchodních sporů*. Ostrava: KEY Publishing, 2007, s. 12-14.

komise pro závody, pro pracovní spory, rozhodčí soudy bratrských pokladen, nemocenských pojišťoven a další. V tomto období je tedy na našem území řešení sporů mimosoudní cestou výrazně na vzestupu.

Po změnách v Československu po roce 1948 se podstatně omezila možnost uzavřít rozhodčí smlouvu. Od účinnosti nového soudního řádu z roku 1951 nadále bylo možno sjednat rozhodčí smlouvu pouze byla-li jednou stranou smlouvy československá právnická osoba. Vzhledem k politické situaci se obchodní vztahy orientovaly pouze na ostatní socialistické země. Pro řešení sporů vznikajících v rámci RVHP² byly v členských státech zřizovány rozhodčí soudy při obchodních komorách jednotlivých zemí. U nás byl v roce 1949 zřízen Rozhodčí soud Československé obchodní komory v Praze.³ V rámci zdokonalování vzájemné obchodní spolupráce mezi socialistickými státy byla v roce 1972 v Moskvě podepsána mnohostranná Úmluva o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení.⁴ Rozhodčím orgánem dle této úmluvy byl přejmenovaný Rozhodčí soud při obchodní komoře. V návaznosti na tuto úmluvu byl v rámci RVHP vypracován Jednotný (vzorový) řád rozhodčích soudů, na jehož základě byly vydávány rozhodčí řády v jednotlivých členských zemích.⁵

Od roku 1964, kdy vstoupil v platnost samostatný zákon o rozhodčím řízení č. 98/1963 Sb.⁶, bylo možné uzavírat rozhodčí smlouvy jen ve sporech o majetkové nároky z mezinárodního obchodu. Tento stav přetrvával až do roku 1994, i když v roce 1992 došlo úpravami k částečnému prolomení. Rozhodčí řízení bylo tedy v období socialismu na našem území na ústupu a vnitrostátním soukromoprávním sporům bylo uzavřeno. Zatímco socialistické státy držely svou moc a nepovolily žádné přenesení pravomoci na osoby či instituce odlišné od státu, v západním světě je toto období časem prudkého rozvoje rozhodčího řízení i ostatních způsobů ADR.⁷

2 Někdejší obchodní organizace, která sdružovala socialistické státy sovětského bloku s cílem centrálního ovládní ekonomiky jednotlivých států. Československo bylo v roce 1949 zakládajícím členem, organizace byla rozpuštěna v roce 1991 po pádu Sovětského svazu.

3 Na základě zákona č. 119/1948 Sb., o státním obchodu a mezinárodním zasílatelství.

4 Vyhláška č. 115/1974 Sb.

5 SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ Ilona. *Rozhodčí řízení*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2002, s. 40.

6 Zákon č. 98/1963 Sb. Zákon o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů (zrušen od 1.1. 1995)

7 BARRETT, Jerome, BARRETT, Joseph. *A History of Alternative Dispute Resolution*. San Francisco: Jossey-Bass, 2004, s. 19.

Po změnách v roce 1989 bylo nutné připravit moderní zákon upravující rozhodčí řízení. Stal se jím zákon č. 216/1994 Sb.,⁸ jenž je základní normou upravující rozhodčí řízení v České republice. Zákonodárci se při jeho přípravě nechali částečně inspirovat zahraničními právními úpravami rozhodčího řízení, částečně recipovali dosavadní zákonnou úpravu zákona č. 98/1963 Sb., ale největší inspirací byl tzv. Vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži.⁹

2.2. Rozvoj mezinárodního rozhodčího řízení

Počátky právní úpravy mezinárodní arbitráže se datují do období mezi světovými válkami a jsou spojeny s rozmachem mezinárodního obchodu. S poválečným rozvojem nastala internacionalizace světového obchodu, která přinesla potřebu nových způsobů řešení sporů. Obchodní komunita hledala formu rychlého a efektivního řešení sporů, jelikož soudní řízení bylo příliš zdlouhavé a svázané problémy vyplývajícími z použití různých právních řádů. Řešení našla v mezinárodní arbitráži.

V roce 1923 byl v Paříži zřízen první moderní rozhodčí soud při Mezinárodní obchodní komoře. V témže roce byly v Ženevě podepsány dohody, které znamenaly první krok k unifikaci úpravy mezinárodní arbitráže. V 50. a 60. letech 20. století byly vytvořeny stěžejní úmluvy v oblasti mezinárodní arbitráže, které ovládají tuto oblast práva dodnes. Podrobněji bude o těchto úmluvách pojednáno v kapitole o pramenech mezinárodního rozhodčího řízení a dále v těch částech této práce, k nimž se jednotlivé úmluvy vztahují.

8 Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZRŘ).

9 Vzorový zákon byl vytvořen Komisí OSN pro mezinárodní obchodní právo s cílem harmonizace a unifikace práva mezinárodního obchodu.

3. Mimosoudní způsoby řešení sporů a jejich výhody

V případě, že mezi lidmi obecně vznikne konflikt či spor, je jeho řešení soudem jen jednou z více možností. Jednotlivé způsoby řešení soukromoprávních sporů můžeme rozdělit dle stupně ingerence moci veřejné do tří skupin.

3.1. Alternativní způsoby řešení sporů

Alternativní způsoby řešení sporů (angl. alternative dispute resolution) mají společné, že vůbec nevyužívají moci veřejné k zajištění pomocných či kontrolních funkcí. Jsou založeny na dohodě stran, na absolutní dobrovolnosti podrobit se tomuto způsobu řešení sporu. Zamýšleným výsledkem je závazný, avšak přímo nevynutitelný kompromis či smlouva. Tyto způsoby řešení sporů zpravidla nepodléhají přímé právní regulaci. Záleží na stranách sporu, jakým způsobem se dohodnou na vedení jednání, čili jaká pravidla řízení si nastaví.

3.2. Rozhodčí řízení

Pro tento způsob řešení sporů je spolupůsobení veřejné moci podstatným prvkem. V rámci řízení je rozhodovací pravomoc státu delegována na arbitrážní řízení. Strany se na základě dohody rozhodnou přenést rozhodnutí sporu na třetí subjekt odlišný od státu, a to na rozhodce nebo senát ad hoc, či na institucionalizovaný rozhodčí soud. Veřejná moc vykonává v rámci rozhodčího řízení funkci pomocnou a kontrolní. To znamená, že realizuje úkony směrem k tomuto řízení, tak i během tohoto řízení.

3.3. Soudní řízení

Soudní řízení je vedeno před soudy jako orgány státu. Strany jsou povinny podrobit se státem stanoveným pravidlům, a to jak v rovině hmotně-právní, tak i procesní. Strany se při soudním řešení sporu musí zabývat nejen skutkovým a právním stavem věci, ale současně dodržovat formální a procesní požadavky kladené právním řádem určitého státu.

Variantu k soudnímu řízení tedy představují různé typy alternativních řešení sporů a také řízení arbitrážní. ADR je termín, jenž zastřešuje alternativy k soudnímu řešení sporů jako je negociace, mediace, konciliace, mini-trial a další. Přestože alternativní způsoby řešení sporů existují již po staletí, v dnešní době zažívají velký rozmach a dá se předpokládat, že podíl na

řešení konfliktů či sporů pomocí ADR bude nadále vzrůstat.

Pro řešení soukromoprávních sporů mimosoudní cestou hovoří několik faktů. Soudní spor staví strany sporu do pozice nesmiřitelných protivníků, soudní řízení přinese jedné ze stran vítězství nad druhou. Strany již nejsou ochotny původní konflikt nijak řešit a soudní spor se může protahovat, někdy i celá léta. Nevýhodou soudního řešení sporu je tedy jeho zdoluhavost a finanční nákladnost jak soudního procesu, tak právního zastoupení. Zejména u dlouhodobých obchodních vztahů se toto řešení jeví zcela nevýhodným.

Pokud mají strany zájem nastalý problém mezi sebou řešit, je pro ně výhodnější přiklonit se k mimosoudním formám, které jsou založeny na vyjednávání. Tyto metody poskytují možnost nalézt efektivní řešení, tedy nápravu konfliktního stavu, které navíc umožňuje stranám nadále spolupracovat. Jednotlivé druhy ADR se vzájemně liší co do působení třetích osob při řešení problému či sporu. Rozdílný je i jejich vliv na jednání sporných stran. Některé formy jsou použitelné pro všechny spory, některé jsou vhodnější pro soukromé osoby, jiné pro malé podniky či nadnárodní korporace. Následuje přehled nejčastěji používaných metod a způsobů řešení problémů či konfliktů.

3.4. Negociace

Negociace neboli vyjednávání je hledáním řešení sporu mezi samotnými stranami bez aktivní účasti jiné osoby. Představuje obecnou možnost řešení všech možných konfliktů či sporů. Jelikož zde nefiguruje třetí osoba, je pouze na stranách, aby našly způsob, metody a společné východisko z problému či sporu. Na začátku si musí každá ze stran stanovit, čeho chce dosáhnout, jaké ústupky je ochotná vůči druhé straně udělat a jaké ne.

Cílem není zjistit, jaký je právní základ sporu pro případné soudní řízení, je to spíše rozbor problému a hledání společného kompromisu, dohody. Poté, co strana přesně definovala všechny možné aspekty problému či sporu, zvolí některou z tradičních vyjednávacích strategií, a to buď poziční vyjednávání (position-based negotiation) nebo vyjednávání principiální (interest-based negotiation).¹⁰

První z nich je založena na tom, že na základě vyjednávání jedna strana získá více a donutí druhou k ústupkům ve svůj prospěch. Na počátku strana učiní prvotní nabídku, samozřejmě s vědomím, že nedosáhne všeho, co v ní žádá. Druhá strana reaguje

¹⁰ FREY, Martin. *Alternative methods of dispute resolution..* New York: Thomson learning, 2002, s. 91.

protinabídkou, v níž také předloží své požadavky. Následují ústupky obou stran a kýženým výsledkem je kompromis. Velice důležitá je zde strategie, cílem je druhou stranu přesvědčit, že první a každá další nabídka je konečná, čili „ber nebo nech být“. Při této konfrontační strategii se samozřejmě zvyšuje pravděpodobnost selhání celého procesu vyjednávání.¹¹

Druhá ze strategií je založena na tom, že si strana určí více zájmů a cílů, jichž chce dosáhnout. Ani jedna ze stran netrvá na nějaké konkrétní, nezměnitelné pozici. Strana postupně seznamuje druhou stranu s několika variantami řešení, počínaje tou nejvýhodnější. Společně pak vyjednávají s cílem najít průsečík navrhovaných variant. Výsledkem je zcela nové, pro obě strany akceptovatelné řešení.

V případě, že se proces negociace podaří a skončí dohodou, vznikne smlouva, která je právně závazná, avšak přímo nevynutitelná. Strany tedy musí mít zájem na kompromisním řešení. Nelze je k této formě řešení sporu nijak donutit a také případná shoda ve formě smlouvy bude bez pomoci soudu vynutitelná pouze na základě dobrovolnosti stran.

3.5. Mediacce

Mediace je postup při řešení sporu za účasti nejméně jednoho mediátora, který zprostředkuje komunikaci mezi stranami a pomáhá najít stranám kompromis, tedy smírné řešení sporu. Mediátor je neutrální osoba, která nemá možnost stranám řešení vnutit ani spor rozhodnout. Cílem je nalézt shodu a vypracovat tzv. mediační dohodu, v níž si strany určí vzájemná práva a povinnosti. Jedná se většinou o dohodu o narovnání nebo dohodu o splátkovém kalendáři. Tato dohoda však není exekučním titulem a pokud se strany dle dohody neřídí, mohou spor přenést na rozhodčí či soudní řízení. Zahájená mediacce tedy není překážkou pro započetí či pokračování v soudním či arbitrážním řízení. Existují dva základní přístupy k mediačnímu vyjednávání.¹²

3.5.1. Usnadňující (facilitative approach)

Úlohou mediátora je usnadnit komunikaci mezi stranami, být nápomocen při vytvoření takových podmínek, aby strany samy našly přijatelné řešení. Mediátor pomáhá

11 Tento způsob vyjednávání se typicky používá v případě, kdy jedna strana má výhodnější pozici (má např. dominantní postavení na trhu) a požaduje po druhé straně výrazné ústupky. Je na druhé- slabší- straně, aby dosáhla pro ni co nejvýhodnějších podmínek v mezích limitů zamýšlených druhou stranou.

12 NOLAH-HALEY, Jacqueline. *Alternative dispute resolution*. St. Paul: WEST GROUP, 2001, s. 78.

stranám ujasnit si priority, nalézt pro ně přijatelné ústupky, stanovit si otázky zásadního významu. Na základě opakovaného jednání se stranami poté formuluje alternativy možného řešení.

3.5.2. Hodnotící (evaluative approach)

Zde je působení mediátora při řešení sporu aktivnější. Na rozdíl od výše popsaného usnadňujícího přístupu provádí hodnocení sporu a má možnost sám navrhnout řešení. Nevýhodou je, že mediátorem navrhované řešení nemusí chtít strany přijmout. Mediátoři v praxi oba přístupy kombinují a snaží se najít vhodný způsob zasahování do sporu tak, aby jej strany mohly respektovat.

3.6. Mediace v České republice

Zatímco většina evropských států již v právním řádu proces mediace upravila a těží z jejích pozitivních výsledků,¹³ v České republice není dosud proces mediace a osoby mediátora nijak upraven.¹⁴ V současnosti mohou strany v průběhu sporu přistoupit k smířčímu řízení v kterékoli části vznikajícího sporu.¹⁵ Výsledkem je pak dohoda, resp. smlouva dle občanského či obchodního zákoníku. Jelikož je však tato dohoda či smlouva přímo nevynutitelná, strany dohodu mohou sepsat ve formě notářského či exekutorského zápisu se svolením k vykonatelnosti. Další možností je schválení smíru soudem dle § 67-69 OSŘ¹⁶ nebo smíru ve formě rozhodčího nálezu dle § 24 odst. 2 ZRŘ. Zahájení mediačního řízení nemá, na rozdíl od řízení soudního či rozhodčího, vliv na stavení promlčecí doby či na lhůtu pro zánik práva. To strany výrazně časově limituje při rozhodování, zda se pokusit o mediaci, nebo přenést spor na rozhodčí či soudní řízení. Rovněž na osobu mediátora nejsou v současné době právními předpisy kladeny žádné požadavky. Změnu by měl přinést připravovaný zákon o mediaci v netrestních věcech a o změně některých zákonů (dále je zákon o mediaci).¹⁷ Připravovaná právní úprava má implementovat směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.¹⁸ Dle důvodové

13 Dle důvodové zprávy k návrhu zákona o mediaci je v zahraničí v 70-80% mediovaných případů dosaženo pro strany přijatelné dohody.

14 Výjimkou je v oblasti trestního práva proces mediace mezi obviněným a poškozeným na základě zákona o probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

15 Mediaci u nás profesionálně provádí nevládní organizace Asociace mediátorů České republiky.

16 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

17 Ke dni odevzdání této práce vláda schválila návrh zákona a uložila jej (po zapracování připomínek Legislativní rady vlády) předložit předsedkyni Poslanecké sněmovny k dalšímu projednání.

18 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace

zprávy k návrhu tohoto zákona je cílem zakotvení mediace do našeho právního řádu a úprava mediace vyplývající z rodinných vztahů. Návrh stanovuje postavení a činnost mediátorů, kteří budou mimo jiné muset složit odbornou zkoušku a mít vysokoškolské vzdělání. Zavádí také seznam mediátorů v jednotném registru spravovaném Ministerstvem vnitra. Významným krokem je zavedení stavení běhu promlčecí doby a běhu prokluzivních lhůt při zahájení mediace u státem jmenovaného mediátora, což stranám dá možnost vyřešit spor mimosoudní cestou bez hrozby promlčení či prekluze práva.

3.7. Konciliace

Konciliace je také cestou řešení sporů za účasti třetí strany. Oproti mediaci je ale osoba konciliátora při hledání řešení sporu aktivnější, na základě pochopení cílů a strategií obou stran navrhuje sama řešení. Úkolem konciliátora je nalézt nejlépe vyhovující řešení, jež budou obě strany akceptovat. Konciliátor proto musí mít u stran autoritu, musí být odborník na projednávané téma. Nevýhodou aktivního přístupu je nebezpečí, že strany budou chápat navrhované řešení za nátlak osoby konciliátora, ztratí důvěru v jeho nestrannost a ke kýžené dohodě nedojde. V případě, že následně dojde k rozhodčímu či soudnímu řízení, názory či dokumenty použité stranami v průběhu řízení nemají zpravidla žádnou důkazní hodnotu, strany si však mohou dohodnout opak. Taktéž osoba konciliátora by neměla v těchto řízeních působit jako arbitr či svědek.¹⁹

3.8. Mini-trial

Tento způsob řešení sporů je vhodný především pro obchodní společnosti. Podstatou je formální řízení, které má připomínat řízení soudní. Při tomto jednání se setkají nejvyšší manažeři společností, kteří mají pravomoc uzavřít za společnost dohodu, za účasti neutrální a nestranné třetí osoby, která proces řídí. Tyto osoby pak spolu tvoří tříčlenný panel. V první fázi procesu panel vyslechne přednesení sporu advokáty jednotlivých stran, představení důkazů a informací o sporu. Následně má panel možnost vznést na advokáty stran dotazy. Další, již méně formální fází, je jednání manažerů společností, kteří po výměně informací mají představu o povaze sporu, argumentech druhé strany a své pozici v rámci případného soudního sporu. Pokud v této fázi nedosáhnou dohody, jež spor

v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník EU L 136/3, 24.květen 2008.

¹⁹ ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Mezinárodní právo obchodní. II. díl. Řešení sporů*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 1999, s. 14.

vyřeší, mohou požádat třetí osobu o vyslovení či sepsání jejího stanoviska.²⁰ Výhodou oproti standardnímu soudnímu řízení je rychlost, nesrovnatelně nižší náklady a neveřejnost jednání a jeho výsledku. Nevýhodou je, že strany mezi sebou odkryjí informace, jež při případném soudním sporu mohou být využity druhou stranou.²¹

3.9. Med-Arb

Jedná se o kombinaci mediačního a arbitrážního řízení. Nejprve spolu strany vedou mediační řízení a v případě neúspěchu dále řízení pokračuje jako arbitrážní. To znamená, že se role mediátora změní v roli arbitra, jenž spor s definitivní platností vyřeší. Výhodou tohoto řešení je, že arbitr má v tomto případě perfektní znalost celého sporu a může tak najít nejspravedlivější řešení daného sporu.²²

3.10. Expertní činnost

Jde o řešení sporů pomocí nezávislého znalce, který vypracuje právní, popř. technickou expertizu. Strany si pomocí ní mohou ujasnit, jakou šanci mají v případném soudním či arbitrážním řízení. Toto řešení je vhodné především pro dlouhodobé projekty (např. stavební), kde hrozí nebezpečí velkých ztrát v důsledku prodloužení zaviněného vzniklým sporem. Zajímavou variantou je ustanovení nezávislého experta již při sjednávání smluvního vztahu. Strany na něj delegují pravomoci k průběžnému řešení nastalých problémů, přičemž cílem je zabránit, aby tyto problémy přerostly do stadia konfliktu. Předlohou tohoto řešení je funkce inženýra v obchodních podmínkách FIDIC.²³

3.11. Contract Review Board

Jedná se o řešení používané zejména při nákladných investičních projektech. Jak vyplývá z názvu, podstatou je zřízení rady, která má za úkol řešit spory mezi stranami tak, aby nedošlo ke zdržování a tím i prodražování daného projektu. Členové rady, které strany pro tuto funkci jmenují a na nichž se strany dohodnou, sledují projekt, navrhují řešení a předcházejí vzniku soudních sporů. Pokud ovšem k soudnímu či arbitrážnímu řízení přesto dojde, lze stanoviska rady použít jako důkazní prostředek.²⁴

20 NOLAH-HALEY, Jacqueline. *Alternative dispute resolution*. St. Paul: WEST GROUP, 2001, s. 220-221.

21 Tento způsob je používán především Americkou arbitrážní asociací a rozhodčím soudem při Hospodářské komoře v Curychu.

22 Tamtéž s. 229-231.

23 Jedná se o nevládní organizaci sdružující národní asociace nezávislých konzultačních inženýrů ze 70 států světa.

24 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Mezinárodní právo obchodní. II. díl. Řešení sporů*. 2. vydání. Brno: MU

4. Mezinárodní arbitráž

4.1. Definice pojmu

Definice pojmu „mezinárodní arbitráž“ má pro tuto práci zásadní význam. Pojmy jako rozhodčí řízení, arbitráž, arbitr, rozhodčí činnost atp. se jak v právních normách, tak v běžném jazyce používají v mnoha významech. Proto je nutné stanovit význam pojmu mezinárodní arbitráže, která je předmětem této práce.

„Arbitráž“ (angl. arbitration, fr. l'arbitrage) je pojem užívaný především v zemích západní Evropy a Ameriky, přičemž u nás se v tomtéž významu používá pojem „rozhodčí řízení“. Jelikož oba tyto pojmy mají totožný význam, jsou v této práci použity zaměnitelně.

Mezinárodní arbitráž, neboli mezinárodní rozhodčí řízení, ve smyslu této práce, není českým právem uceleně definována. Existuje proto mnoho snah o vymezení mezinárodního rozhodčího řízení, například se jedná o: „*dobrovolné postoupení řešení sporu neutrální třetí straně, rozhodcům či rozhodčímu senátu, která vydá po provedeném řízení závazné a vykonatelné rozhodnutí*“, přičemž se jedná o „*způsob řešení sporů o majetkové nároky vzniklé z mezinárodního ... styku mezi fyzickými či právníckými osobami...*“.²⁵ Vymezení termínu „rozhodčí řízení“ najdeme v § 1 ZRŘ, který jej definuje jako „*rozhodování majetkových sporů nezávislými a nestrannými rozhodci*.“ Přestože ZRŘ obsahuje část pátou, která se zabývá poměrem k cizině, výklad termínu „mezinárodní“ zde nenajdeme. Tento termín nevymezuje ani ZMPS.²⁶ Výklad musíme hledat v obchodním zákoníku, a to konkrétně v § 729.²⁷ Jelikož toto ustanovení platí pro závazkové vztahy obecně, lze jej použít i na rozhodčí řízení.

Jedná se tedy o způsob řešení sporů o majetkové nároky vzniklé z mezinárodního styku mezi fyzickými a právníckými osobami. Strany nepředkládají svůj spor státnímu soudu, ale na základě platně uzavřené rozhodčí smlouvy delegují pravomoc řešit spor rozhodčím řízením.

Mezinárodní rozhodčí řízení má oproti rozhodčímu řízení vnitrostátnímu určitá specifika.

v Brně, 1999, s. 15.

25 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 32.

26 Zákon č. 96/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

27 Jsou zde definovány závazkové vztahy v mezinárodním obchodu: „...*na jejichž vzniku se podílí alespoň jeden účastník, který má sídlo nebo místo podnikání, popřípadě bydliště na území jiného státu než ostatní účastníci...*“. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Vnitrostátní rozhodčí řízení je v zásadě ovlivňováno jediným právem. V mezinárodním rozhodčím řízení se uplatňují tři skupiny norem. Jsou to normy procesní, jimiž se řídí rozhodčí smlouva a průběh řízení, dále normy, jež určují hmotné právo pro řešení merita sporu a normy uplatňované při uznávání a výkonu rozhodčího nálezu. Každá z těchto norem může náležet k jinému právnímu řádu.²⁸ V jednotlivých státech se uplatňují konzervativnější či liberálnější přístupy k povaze rozhodčího řízení, a to dle zastávané doktríny či teorie rozhodčího řízení.²⁹

4.2. Arbitráž z pohledu českého práva – negativní vymezení

Pojem arbitráž se používá pro více zcela odlišných právních institutů a řízení. Z pohledu českého práva se setkáváme s následujícími významy.

4.2.1. Mezinárodní arbitráž mezi osobami veřejného práva

U arbitráže v rámci mezinárodního práva veřejného se jedná o spory mezi státy či dalšími subjekty mezinárodního práva veřejného. Dnešní mezinárodní právo státům zakazuje použít pro řešení sporů síly, přímo jim ukládá, aby své spory řešily pokojnou cestou.³⁰ Dává jim ale na výběr způsob pokojného řešení mezinárodních sporů. Vedle diplomatických jednání je to mezinárodní soudnictví³¹ a mezinárodní arbitráž. Mezinárodní právo nikde neukládá subjektům veřejného práva za povinnost řešit své spory arbitráží. Příslušnost jakéhokoli rozhodčího orgánu musí tedy být založena na souhlasu stran. Kromě arbitráží konaných na základě dvoustranných smluv mezi státy, mohou strany předložit spor k řešení před Stálý rozhodčí soud v Haagu.³² Ten byl zřízen na základě Úmluvy o pokojném vyřizování mezinárodních sporů (Haag, 1899). Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982 předvídá vznik rozhodčích tribunálů pro mořské právo, které mají řešit spory o výklad a aplikaci mořského práva.

28 Příklad - v případě, že se mezinárodní rozhodčí řízení bude konat v České republice, budou aplikovány české procesní normy. V případě, že se strany dohodly na volbě rozhodného slovenského práva, budou rozhodci posuzovat spor dle tohoto práva. V případě, že vlastní povinná strana majetek na území Maďarska, použije se na uznání a výkon Newyorská úmluva nebo maďarské normy upravující uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu.

29 Viz. následující kapitola.

30 Článek 2 odst. 2 a odst. 3 Charty OSN.

31 Mezinárodní soudní dvůr se sídlem v Haagu, jenž byl zřízen Chartou OSN. Právním základem je Charta OSN a Statut Mezinárodního soudního dvora. Řízení před tímto soudem se zahajuje pouze na návrh a na základě souhlasu sporných stran před 15 soudci z různých států světa.

32 Oproti svému názvu se nejedná o stálý soud pokud jde o složení, judikaturu a řízení. Stálá je pouze kancelář soudu a seznam osob, z nichž si strany mohou zvolit rozhodce pro svůj spor. Každý ze smluvních států na tento seznam jmenuje 4 znalce mezinárodního práva.

4.2.2. Mezinárodní investiční arbitráž

Mezinárodní investiční arbitráže se týkají sporů o ochraně investic na základě dvoustranných mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána³³ nebo dle mezinárodní Úmluvy o ochraně a podpoře investic (dále jen Washingtonská úmluva).³⁴ Jedná se o spory mezi smluvním státem a zahraničním investorem, kdy je stát, v němž investor investoval, prostřednictvím arbitráže žalován za nedostatečné ochránění investice.³⁵ Tyto dvoustranné úmluvy jsou uzavírány mezi státy a obsahují jako jediný způsob řešení sporů mezi zahraničním investorem a státem vždy arbitráž. Je tomu tak z důvodu, že soudy daného státu by nemusely být při přiznávání odškodnění za škodu způsobenou investorovi objektivní. Státy, se záměrem podpořit nové zahraniční investice, sjednávají tyto dvoustranné úmluvy, i když poté odpovídají za zmaření těchto investic, což může znamenat značný finanční dopad.³⁶

Washingtonská úmluva je univerzální mnohostrannou úmluvou, jejímiž signatáři jsou státy ze všech částí světa. Dosud ji ratifikovalo více než 130 států světa. Jejím cílem je zlepšit řešení sporů z investic mezi státy a zahraničními investory a tím podpořit tok investic v mezinárodním prostoru. Tato úmluva zřídila Mezinárodní středisko pro řešení sporů z investic (dále jen ISCID), jež vzniklo v roce 1966 a náleží do tzv. Skupiny Světové banky.³⁷ ISCID je autonomní mezinárodní organizací, jejímž cílem je usnadňovat smířčí a rozhodčí řešení sporů z investic mezi smluvními státy a investory z druhých smluvních států. Pravomoc ISCIDu je založena zejména písemnou smlouvou mezi státem a investorem z jiného smluvního státu. Může ale vzniknout také na základě dvoustranné dohody o podpoře a ochraně investic mezi státy a nakonec na základě vnitrostátního zákonodárství.³⁸

4.2.3. Finanční arbitř

Institut finančního arbitra byl zaveden na základě zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi dne 1. ledna 2003. Jeho úkolem je rozhodování sporů mezi finančními

33 Přehled států, s nimiž má k dnešnému dni Česká republika uzavřenu bilaterální dohodu o ochraně investic na http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ochrana_investic_52210.html.

34 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 420/1992 Sb. o Úmluvě o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států.

35 Jako příklad lze uvést 569/1992 Sb. o Dohodě mezi ČSFR a Nizozemským královstvím o podpoře investic.

36 Známý je příklad arbitráže mezi Českou republikou a CME, kdy stát zaplatil 10,6 miliardy korun za znehodnocení investice do televize NOVA.

37 Tato skupina dále zahrnuje Mezinárodní banku pro obnovu a rozvoj, Mezinárodní rozvojovou asociaci, Mezinárodní finanční korporace a Agenturu pro mnohostranné investiční záruky.

38 SMEKAL, Hubert. Mezinárodní středisko pro řešení sporů z investic – ISCID. *Právo Evropských společenství v každodenní praxi pro podnikatele*, 2002, roč. XI, č. 1-2, s. 15-21.

institucemi, tedy zejména mezi bankami a jejich klienty. Jedná se o spory vyplývající např. z pozdního převodu peněz u banky, neoprávněného výběru peněz, chyb při převodu peněz apod., u nichž banky odmítly uznat reklamaci klienta.³⁹

4.2.4. Rozhodce pro spory vyplývající z kolektivních pracovních smluv

Rozhodce pro spory vyplývající z kolektivních pracovních smluv dle zákona 2/1991Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁰

4.2.5. Rozhodčí soudy pro hospodářské organizace

Rozhodčí či arbitrážní soudy jako instituce obligatorně řešící spory mezi hospodářskými subjekty namísto soudů.⁴¹

Výše uvedené způsoby řešení sporů pomocí rozhodčího řízení nejsou vzhledem k zaměření a rozsahu předmětem této práce.

39 Více informací na www.finarbitr.cz.

40 Více již zmiňovaný zákon a <http://www.mpsv.cz/cs/2843>

41 Například státní arbitráž v bývalé ČSSR, jejíž pravomocí bylo rozhodovat spory mezi hospodářskými organizacemi. Tento typ je již pro Českou republiku neaktuální.

5. Prameny mezinárodního rozhodčího řízení

Oblast mezinárodního rozhodčího řízení je upravena v mezinárodních úmluvách, a to jak mnohostranných, tak dvoustranných, v právních řádech jednotlivých států i v řádech stálých rozhodčích soudů.

5.1. Mnohostranné mezinárodní úmluvy

Je na místě podotknout, že mezinárodní úmluvy dle čl. 10 Ústavy České republiky⁴² mají aplikační přednost před českými zákony, čili česká právní úprava se použije tam, kde neexistuje úprava takovouto mezinárodní smlouvou.

5.1.1. Ženevské protokoly a Newyorská úmluva

Protokol o doložkách o rozsudím z roku 1923⁴³ a Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků z roku 1927⁴⁴ (dále jen „Ženevské protokoly“) byly první významnou snahou o unifikaci mezinárodního rozhodčího řízení. Ženevské protokoly měly zabezpečit uznání rozhodčích smluv a vykonatelnost rozhodčích nálezů. Tyto protokoly byly mezi smluvními státy nahrazeny Úmluvou o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů,⁴⁵ jež byla sepsána v New Yorku v roce 1958 na konferenci o mezinárodní obchodní arbitráži Organizace spojených národů (dále jen Newyorská úmluva).

Pro Československo nabyla účinnosti dne 10. října 1959. Tato úmluva představuje dodnes páteř systému uznávání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, jelikož ji dosud ratifikovalo 146 států světa.

Předmětem této úmluvy je kromě uznávání a výkonu cizích rozhodčích nálezů také forma rozhodčí smlouvy. Úmluva umožňuje přijetí výhrad, z nichž Československá republika využila výhradu dle čl. I odst. 3 Úmluvy. Tato výhrada omezuje užití úmluvy pouze na rozhodčí nálezy vydané na území jiného smluvního státu a v případě nesmluvních států se úmluva použije pouze na základě reciprocity. Více je o této úmluvě pojednáno v části o uznání a výkonu rozhodčího nálezu.

42 Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 319/2009 Sb.

43 Protokol o doložkách o rozsudím, publikovaný pod č. 191/1931 Sb.

44 Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků, publikovaná pod č. 192/1931 Sb.

45 Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů č. 74/1959 Sb.

5.1.2. Evropská úmluva

Dalším významným pramenem je Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži,⁴⁶ (dále jen Evropská úmluva) jež byla vypracována v rámci Hospodářské komise OSN pro Evropu a byla podepsána 21. 4. 1961 v Ženevě. Jejím účelem je podpora evropského obchodu pomocí odstraňování překážek v rámci mezinárodního rozhodčího řízení mezi smluvními státy úmluvy. Články úmluvy upravují rozhodčí smlouvu, rozhodčí řízení, osobu rozhodce a rozhodčí nálezy. Zavádí rovněž Zvláštní výbor, jež se skládá ze dvou stálých členů a předsedy, kteří jsou voleni obchodními komorami smluvních států.

5.1.3. Konflikt mezinárodních smluv

Existuje-li více mezinárodních smluv, jež je možné aplikovat, hrozí tzv. konflikt mezinárodních smluv. Ten nenastane v případě, že novou mezinárodní smlouvou je zamýšleno nahradit předchozí úpravu, jak se stalo např. v případě Ženevských protokolů, které nahradila Newyorská úmluva. Pokud se však neuplatní toto pravidlo *lex posteriori derogat priori*, pak záleží, zda je v dané mezinárodní úmluvě řešen možný konflikt s jinou úmluvou.⁴⁷ Stalo se tak např. u Newyorské úmluvy v čl. VII odst. 1, jež stanoví, že se úmluva nedotýká platnosti současných či v budoucnu vzniklých dohod o uznání a výkonu rozhodčích nálezů uzavřených mezi jednotlivými smluvními státy. Obdobné ustanovení obsahuje i Evropská úmluva v čl. X odst. 7.

Pokud vztah jednotlivých mezinárodních smluv není jimi řešen, je třeba použít Vídeňskou úmluvu o smluvním právu.⁴⁸ Dle této úmluvy se v případě, že se smlouvy týkají stejného předmětu, použije výše uvedené pravidlo o nahrazení dřívější úpravy tou pozdější. Pokud se však mezinárodní smlouvy stejného předmětu netýkají, použije se pravidlo *lex specialis derogat generali*.

O dalších mnohostranných i dvoustranných úmluvách, jež jsou pro Českou republiku závazné, bude pojednáno v rámci jednotlivých kapitol dle jejich účelu a funkce.

5.2. Normy vnitrostátní

Obecnou právní normou upravující rozhodčí řízení v České republice je zákon

46 Vyhláška ministra zahraničních věcí o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži č. 176/1964 Sb.

47 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Právo mezinárodního obchodu*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 41-43.

48 Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu č. 15/1988 Sb.

č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, který komplexně upravuje celý proces rozhodčího řízení. Dalšími úpravami, jež dopadají na oblast mezinárodního rozhodčího řízení, jsou ZMPS⁴⁹ a OSŘ.⁵⁰

5.2.1. Zákon o rozhodčím řízení

§ 1 odst. 1 vymezuje předmět rozhodčího řízení, kde stanoví: „*Tento zákon upravuje rozhodování majetkových sporů nezávislymi a nestrannými rozhodci a výkon rozhodčích nálezů.*“ Předmětem rozhodčího řízení tedy může být majetkový spor, bez ohledu na to, zda se jedná o spor vzniklý ve vnitrostátním či mezinárodním styku. Důležitým prvkem ve vymezení předmětu rozhodčího řízení je „rozhodování“ majetkových sporů. Jak uvádí Klein:⁵¹ „*Předmětem zákonné úpravy je, jak z použitého termínu vyplývá, pouze takové působení rozhodců, které směřuje k vydání konečného a vymahatelného rozhodnutí – rozhodčího nálezu.*“ Cílem a výsledkem rozhodčího řízení je tedy závazné rozhodnutí, které může být vymoženo i proti vůli některé ze stran sporu. Toto významně odlišuje rozhodčí řízení od tzv. ADR, jejichž výsledkem je dohoda, jejíž vykonatelnost závisí na souhlasu zúčastněných stran. Zákon o rozhodčím řízení pojednává v ustanoveních části páté o poměru k cizině. Tato část se použije v případě řešení sporů s mezinárodním prvkem nebo na zahraniční rozhodčí nálezy, tedy takové rozhodčí nálezy, které byly vydány mimo území České republiky.

5.3. Řády stálých rozhodčích soudů

Jedná se o tzv. soukromý pramen mezinárodního rozhodčího řízení, jelikož jeho původ není v normotvorbě států či v mezinárodních úmluvách. Obsahem těchto řádů jsou pravidla pro rozhodčí řízení konané u dané instituce. Jejich závaznost záleží na vůli stran podrobit se rozhodčímu řízení u této instituce. Tyto řády musí být v souladu s právním řádem konkrétního státu a jsou pravidelně mnohem podrobnější než právní úprava rozhodčího řízení daného státu. Nejvýznamnějšími tvůrci pravidel jsou celosvětově známé stálé rozhodčí instituce jako jsou ICC,⁵² AAA,⁵³ a Rozhodčí pravidla Mezinárodního rozhodčího soudu v Londýně.⁵⁴ Pro oblast práv z duševního

49 A to zejména pro určení hmotného práva, jímž se daný právní vztah, o němž se spor vede, řídí a k určení osobního statutu osoby.

50 Jeho přiměřené použití stanoví přímo § 44 ZRR.

51 KLEIN, Bohuslav, DOLEČEK, Martin. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, 2007, s. 4.

52 Mezinárodní rozhodčí pravidla při Mezinárodní obchodní komoře v Paříži, na www.iccwbo.org.

53 Mezinárodní rozhodčí pravidla Americké arbitražní asociace, na www.adr.org.

54 Pravidla Mezinárodního rozhodčího soudu v Londýně, na www.lcia-arbitration.com.

vlastnictví pak Rozhodčí pravidla Světové organizace duševního vlastnictví.⁵⁵ U nás jsou to pravidla Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, konkrétně Řád pro mezinárodní spory.⁵⁶

5.4. Rozhodčí pravidla UNCITRAL

Rozhodčí pravidla UNCITRAL pro řízení ad hoc jsou nejvýznamnějším počinem pro mezinárodní rozhodčí řízení, jež se nekoná u stálé rozhodčí instituce, ale v rámci ad hoc řízení. Tato pravidla byla vypracována Komisí OSN pro právo mezinárodního obchodu v roce 1976. Strany, jež zpravidla nemají zkušenost s mezinárodním rozhodčím řízením, se mohou dohodnout na jejich použití, čímž si ulehčí zahájení i samotný průběh řízení.⁵⁷ Tato pravidla se v mnohém liší od ZRŘ.⁵⁸

55 Rozhodčí pravidla Světové organizace duševního vlastnictví, na arbitr.wipo.int.

56 Řád pro mezinárodní spory Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, na <http://www.soud.cz/rady>.

57 KUČERA, Zdeněk a kol. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 42-46.

58 Např. Proces vytvoření ad hoc rozhodčího soudu je zahájen zasláním oznámení druhé straně. Jestliže se strany nedohodnou na osobě rozhodce či se jmenování rozhodci nedohodnou na osobě předsedy, jmenuje je orgán pro jmenování, jímž je generální tajemník Stálého rozhodčího soudu v Haagu.

6. Teoretické koncepce rozhodčího řízení

Právní povaha mezinárodního rozhodčího řízení je zkoumána právními teoretiky již po desetiletí. Řešení řady otázek souvisejících s rozhodčím řízením záleží na výchozí teoretické koncepci, na které je konkrétní právní úprava vystavěna. Tyto koncepce v průběhu 20. století významně ovlivnily vznikající legislativu, stejně jako konkrétní rozhodování v rámci rozhodčího řízení. Nejpřijímanější a nejrozšířenější jsou čtyři teoretické koncepce či doktríny mezinárodního rozhodčího řízení, a to jurisdikční (rozsudková), smluvní (kontraktační), smíšená (hybridní) a teorie autonomní (nezávislá).

6.1. Jurisdikční teorie

Tato teorie chápe rozhodčí řízení jako obdobu soudního sporného řízení, tedy jako jeden z druhů civilního procesu. Původem pravomoci arbitrářů rozhodovat spor je delegace pravomoci od státu, nevyplývá tedy ze samotné dohody stran. Stát kontroluje a právně reguluje veškerá rozhodčí řízení konaná na jeho území, tedy v dosahu své pravomoci a záleží pouze na státu, zda propůjčí rozhodčímu nálezu stejné účinky, jaké má soudní rozhodnutí. Zastánci sice uznávají, že realizace rozhodčího řízení má původ v dohodě stran, samotná možnost konání však závisí na možnosti dané určitým právním řádem konkrétního státu.⁵⁹ Rozhodčí řízení je chápáno jako součást justičního systému, jehož výsledkem je nalézáni práva a postavení arbitrářů se přibližuje postavení soudců. Rozdíl mezi postavením soudce a postavením rozhodce je v tom, že soudce odvozuje svou pravomoc přímo od státu, kdežto rozhodce odvozuje pravomoc od státu s tím, že jeho nominace k řešení sporů záleží na dohodě stran.

V mezinárodním pohledu je pravomoc rozhodců odvozena od státu jejich působení. Rozhodci mají své fórum a musí aplikovat procesní normy tohoto státu. Jsou také povinni respektovat veřejný pořádek místa fóra. Stát, kde se rozhodčí řízení koná, kontroluje a reguluje veškerá řízení, která se na jeho území konají, včetně pravomoci rozhodců a jejich ustavování do funkce, otázky možnosti uzavření a platnosti arbitrážní smlouvy a otázky týkající se vykonatelnosti rozhodčího nálezu.

6.2. Smluvní teorie

Tato teorie je vystavěna na dohodě stran a jejich vůli spor rozhodnout v rozhodčím řízení.

⁵⁹ ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 37.

Zastánci této teorie odmítají rozhodující vliv státu, kde se řízení koná, na charakter arbitráže. Rozhodující je vůle stran uzavřít rozhodčí smlouvu, určit rozhodce, vybrat místo a dobu konání arbitráže a její procesní pravidla. Z této vůle vyplývá závazek stran podrobit se rozhodčímu nálezu, který má povahu smlouvy vykonatelné soudem.

Stát, kde se řízení koná, má jen malý vliv na rozhodčí smlouvu, řízení i nález. To se v mezinárodním měřítku projevuje tím, že rozhodci nemají své fórum a stát do tohoto řízení nemůže vůbec zasahovat, např. formou zrušení rozhodčího nálezu.⁶⁰ Strany mají tedy velkou volnost při stanovování procesních i hmotněprávních norem, které na rozhodčí řízení dopadají.

6.3. Smíšená teorie

Smíšená teorie se snaží odstranit slabiny a protiklady obou výše uvedených koncepcí. Definoval ji prof. G. Sauser-Hall, když uvedl, že arbitráž nemůže existovat mimo právní systém.⁶¹ Spojuje obě předešlé koncepce v tom, že sice musí existovat právo určitého státu, podle něhož se určí platnost rozhodčí smlouvy, účinky rozhodčího nálezu i samotná možnost rozhodčí řízení konat, původ rozhodčího řízení však leží v soukromoprávní smlouvě. Arbitráž je z tohoto pohledu chápána jako institut sui generis.

V mezinárodním rozhodčím řízení uplatňování této koncepce vede k tomu, že řízení má sice silné vazby k právu místa fóra, nejedná se však o vazby nepřekonatelné, jelikož významnou roli má i vůle stran a jejich dohoda. Dá se tedy říci, že vůle stran je pro konání řízení rozhodující, avšak pouze v mezích právních norem fóra, a to jak procesních, tak norem mezinárodního práva soukromého.⁶²

6.4. Autonomní teorie

Tato koncepce chápe rozhodčí řízení jako institut stojící úplně mimo národní právo, na jehož průběh nemá místo konání arbitráže větší význam. Zdůrazňuje silně vůli stran a autonomii rozhodců, národní právo má v řízení pouze pomocnou funkci. Co se týče práva rozhodného pro řízení, vedlo by důsledné uplatňování této koncepce až k výlučnému

60 LISSE, Luděk. *Pojďme proti mýtům aneb K otázce povahy rozhodčího řízení* [online]. e-pravo.cz, 16.června 2010 [cit. 25. října 2010]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/pojdme-proti-mytum-aneb-k-otazce-povahy-rozhodciho-rizeni-63170.html>.

61 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Hlavní doktríny ovládající rozhodčí řízení*. První vydání. Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 1856-1866.

62 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 38-39.

použití lex mercatoria.⁶³ Tato teorie se pokládá za okrajovou, což však neznamená, že nemůže být v praxi uplatněna.

6.5. Povaha rozhodčího řízení v České republice

To, z pohledu které teorie na rozhodčí řízení nahlížíme, má pro praxi obrovský význam. Teorie má v této oblasti tak významnou roli jako v málo oblastech českého práva. Zákon o rozhodčím řízení je totiž velmi stručný a neupravuje mnoho otázek důležitých pro konání rozhodčího řízení.⁶⁴ Pro výklad a interpretaci ZRR je nutno použít některou z výše uvedených teorií, přičemž se v současné době jedná o zřejmě jedinou oblast českého práva, kde názor většiny odborné veřejnosti je v přímém rozporu s názorem Ústavního soudu České republiky. Názorově se zde střetávají zastánci teorie smluvní a jurisdikční.

6.5.1. Stanovisko Ústavního soudu

Ústavní soud se ve svém usnesení IV. ÚS 174/02 zabýval podstatou rozhodčího nálezu vydaného Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Soud se přiklonil ke smluvní teorii, když judikoval, že rozhodčí nález nemá povahu rozhodnutí orgánu veřejné moci podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, respektive podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a tudíž ani rozhodčí nálezy jím vydané nemají povahu rozhodnutí orgánu veřejné moci. Na rozhodčí nález je nutno nahlížet jako na narovnání ve smyslu § 585 OZ a dále nález pokládá za právní úkon dle § 34 OZ, jemuž ZRR přiznává účinky exekučního titulu. Ústavní soud dále shledal, že: *„...charakter rozhodčí činnosti je založen smlouvou delegující vůli stran a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný. Rozhodce nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tedy není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“*⁶⁵

Ústavní soud pokládá rozhodčí soud za soukromou osobu, která nepatří do soustavy soudů dle zákona o soudech a soudcích a jeho moc pochází z rozhodnutí stran svěřit rozhodnutí sporu této instituci. To, co platí pro stálý rozhodčí soud, bude tím spíše

63 Viz kapitola o rozhodčím řízení v obchodních vztazích.

64 Jedná se o otázky povahy a teoretického základu arbitráže jako takové, ale i konkrétní otázky jako je nárok rozhodce na odměnu nestanovenou v rozhodčí smlouvě, odpovědnost rozhodce za škodu způsobenou špatným rozhodnutím, vymezení rozsahu použití norem OSŘ a další.

65 Usnesení Ústavního soudu ze dne 15.07.2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02.

platit pro rozhodce a rozhodčí senát ad hoc.⁶⁶

6.5.2. Odpůrci smluvní teorie

S těmito závěry ústavního soudu nesouhlasí většina publikující odborné veřejnosti, která zastává teorii jurisdikční. Růžička⁶⁷ se zabývá povahou rozhodčího nálezu. Tvrdí, že rozhodčí nález deklaruje již existující práva a povinnosti stran smlouvy, které existovaly před zahájením rozhodčího řízení, tedy ex tunc. Naproti tomu narovnání má povahu konstitutivní, tím pádem s účinky ex nunc. Z toho vyplývá úmysl zákonodárce přiznat rozhodčímu nálezu účinky exekučního titulu, který je konečným rozhodnutím ve věci, zatímco narovnání je pouhou dohodou, která předchází případnému nalézacímu řízení. Tím by se dle Růžičky činnost rozhodců blížila spíše funkci zprostředkovatelů či mediátorů, kteří mají za úkol narovnat právní vztahy mezi stranami.

Dalšími oponenty zmiňovaného usnesení jsou Kučera⁶⁸ a Pecha.⁶⁹ Kučera opírá svá tvrzení o ustanovení § 28/2 ZRŘ, jež přiznává doručenému pravomocnému rozhodčímu nálezu účinky pravomocného soudního rozhodnutí, z čehož vyvozuje charakter rozhodčího řízení jako druhu civilního procesu. Pecha na podporu jurisdikční teorie tvrdí, že pokud dle ZRŘ mají být rozhodci nestranní a nezávislí, tyto požadavky na ně kladené vylučují možnost tvořit v zastoupení závazkový právní vztah, jak to tvrdí Ústavní soud. Považuje tedy rozhodce za orgán veřejné moci.

Povahu právní úpravy v České republice je však třeba zkoumat nejen výkladem ZRŘ, ale zejména v ustanoveních mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána a dále srovnáním souladu aplikace jednotlivých teorií s naším ústavním pořádkem. Za předpokladu, že jurisdikční teorie považuje rozhodčí řízení za druh civilního procesu, musí pak splňovat pravidla, která jsou u nás na civilní proces kladena. Z pohledu Listiny základních práv a svobod⁷⁰ jsou relevantní zejména články 36 odst 1⁷¹, čl. 38 odst. 1⁷² a

66 POSPÍŠIL, Petr. *Kritika jurisdikční teorie rozhodčího řízení z pohledu ústavního práva* [online]. vseoarbitrazi.cz 3. března 2008 [citace 2.května 2011]. Dostupné na http://www.vseoarbitrazi.cz/specialiste.php#spec_kritika_jurisdikcni_teorie.

67 RŮŽIČKA, Karel. K otázce právní povahy rozhodčího řízení, *Bulletin Advokacie*, 2003, č.5, s. 37.

68 KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 5. vydání. Brno: Doplněk, 2001, s. 401.

69 PECHA, Richard. K právní povaze rozhodčích nálezů. *Bulletin advokacie*, 2003, č.5, s. 43.

70 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

71 „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“

čl. 38 odst. 2.⁷³ Dalším významným ustanovením je článek 96 odst. 2⁷⁴ Ústavy a konečně je to článek 6 odst. 1⁷⁵ Evropské úmluvy o lidských právech.⁷⁶

Rozpor jurisdikční teorie a požadavků kladených na civilní řízení spočívá na základě zmiňovaných ustanovení v následujících bodech.⁷⁷

– Civilní řízení může rozhodovat pouze soud.

Zastánci jurisdikční teorie se opírají o výše uvedený čl. 36 odst. 1 s tím, že za zmiňovaný „jiný orgán“ považují právě rozhodce, který jako nestátní orgán vykonává soudní moc. Tento názor však neobstojí vzhledem k ustanovení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech, která je dle § 10 Ústavy bezprostředně aplikovatelnou normou ve vnitrostátním právním řádu ČR a je tedy nutné ji použít přednostně před zákonem. Evropská úmluva o lidských právech totiž hovoří již pouze o „nezávislém a nestranném soudu, zřízeném zákonem“ a o „jiném orgánu“ se nezmiňuje. Žádný stálý rozhodčí soud, natož pak rozhodce či rozhodčí senát ad hoc, nemůže být dle zmiňovaného ustanovení považován za „soud“ dle této úmluvy. Z toho vyplývá, že považovat výkon rozhodčí činnosti za výkon činnosti soudní této úmluvě přímo odporuje.

– Každý má právo na veřejné projednání své věci, být osobně účasten projednávání a na veřejné vyhlášení rozsudku dle čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech.

Dle § 19 odst. 3 ZRŘ je řízení vždy neveřejné a stejně tak i rozhodčí nález se nevyhlašuje veřejně. S pravidlem veřejné účasti na jednání je v rozporu rozhodování na základě písemných podkladů, které umožňuje § 19 odst. 2 ZRŘ. Ve světle jurisdikční teorie by tedy musely být výše zmiňovaná ustanovení ZRŘ v rozporu s ústavním pořádkem České republiky.

72 „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“

73 „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

74 „Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně.“

75 „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích ... Rozsudek musí být vyhlášen veřejně ...“

76 Sdělení FMZV 209/1992 Sb., ve znění sdělení č. 41/1996 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

77 POSPÍŠIL, Petr. *Kritika jurisdikční teorie rozhodčího řízení z pohledu ústavního práva* [online].

vseoarbitrazi.cz 3. března 2008 [citace 2.května 2011].

Dostupné na http://www.vseoarbitrazi.cz/specialiste.php#spec_kritika_jurisdikcni_teorie.

Vzhledem k argumentům vzneseným proti oběma nejrozšířenějším teoriím, přikláním se k teorii smíšené, jelikož v sobě vhodně spojuje prvky teorie smluvní i jurisdikční. Argumenty proti oběma teoriím jsou natolik přesvědčivé, že dle mého názoru vylučují bezvýhradnou aplikaci jak teorie smluvní, tak i jurisdikční. Zákonodárce dal stranám možnost vzájemně si upravit vztahy, které se nedotýkají jiných zájmů, než právě účastníků tohoto vztahu. Je tedy logické, že mají možnost přenechat rozhodnutí o tomto právním vztahu třetí osobě, pokud stát zároveň nevyhradil tuto záležitost k rozhodování výhradně státním soudům. Pokud na tomto základě strany projeví zájem řešit své záležitosti v rozhodčím řízení, mohou rozhodnutí ve své věci přenechat namísto státním soudům právě rozhodcům. Pro tento případ stát pomocí ZRŘ přiznal rozhodcům možnost závazně a konečně rozhodnout daný spor. Tím sice umožnil, aby soudní moc v konkrétním případě vykonal rozhodce, to však neznamená, že by soudní moc jako taková na rozhodce přešla.

7. Mezinárodní rozhodčí řízení

7.1. Výhody mezinárodního rozhodčího řízení

V případě vzniku sporu z mezinárodního styku, v rámci něhož neexistuje platná rozhodčí smlouva, má každá ze stran eminentní zájem na tom, aby se soudní řízení konalo před soudy „jejího“ státu. Výhody řízení v tomto státě jsou zřejmé - strana zná jazyk, procesní právo, místní poměry a zastupuje ji místní právní zástupce. Oproti tomu druhá strana musí v cizí zemi najít odborníka znalého místního práva, jež ji bude řádně zastupovat, hradit si cestovné apod. To mnohonásobně zvyšuje náklady na spor a i v případě úspěchu před zahraničním soudem to nemusí znamenat úspěšný výkon tohoto rozhodnutí.

7.1.1. Jednodušší formální požadavky

Důvodů, proč je mezinárodní arbitráž oblíbeným způsobem řešení sporů v zahraničí, je několik. Prvním z nich jsou jednodušší formální požadavky oproti řízení soudnímu. Procesní úprava práva v jednotlivých zemích je vždy složitá a zastupování v jiném státě vyžaduje místního znalce práva. V případě volby institucionálního rozhodčího soudu, kdy se postupuje dle jeho řádu či pravidel, odpadá výhoda pro tu stranu, která vede spor na území svého státu a nevýhoda pro tu stranu, jež cizí procesní pravidla nezná. Problematickou je rovněž situace, kdy se sice řízení koná na našem území, soud je však na základě kolizních norem povinen použít zahraniční právo, jehož obsah musí zjistit a následně správně aplikovat. To v praxi vede ke komplikacím a protahování sporu.

7.1.2. Smluvní volnost stran

Další výhodou je širší uplatnění smluvní volnosti stran. Strany se mohou dohodnout na výběru rozhodců, místě konání arbitráže, jazyce řízení, volbě procesních pravidel i právního řádu, dle něhož se bude řešit meritum sporu. Rozhodčí řízení tedy poskytuje stranám možnost přizpůsobit proces rozhodčího řízení svým zájmům a i celkovému charakteru sporu. Velkou výhodou je i samotná volba rozhodců. Strany mohou jmenovat odborníky z řad techniků, stavařů, obchodníků, inženýrů, ekonomů a samozřejmě právníků. Spor tak může být posouzen nejen po stránce právní, ale i z hlediska charakteru sporu.

7.1.3. Rychlost

Zásadní výhodou je rychlost rozhodčího řízení oproti řízení soudnímu. Rozhodčí řízení je standardně jednoinstanční, pokud se strany nedohodnou jinak. Většina rozhodčích institucí také nabízí tzv. zrychlené řízení, kdy se za příplatek rozhodci zaváží spor vyřešit v kratší, zpravidla několika měsíční lhůtě. Ke kratšímu rozhodování sporů přispívá také neformální zasílání písemností do zahraničí.

7.1.4. Možnost písemného řízení

Výraznou výhodou je možnost dohodnout se na vedení celého řízení písemně. To znamená, že se strany vzdají možnosti ústního jednání a veškerá komunikace s rozhodci či rozhodčím soudem probíhá pomocí písemností. To značně urychlí řízení a rapidně sníží náklady. Toto řešení je vhodné zejména tehdy, pokud jsou strany z různých částí světa a pokud povaha sporu může být písemnostmi dostatečně objasněna.

7.1.5. Volba místa

V případě, že jsou strany sporu ze vzdálených míst světa, je volba místa konání arbitráže také významnou výhodou. V praxi strany, které pochází z různých právních a kulturních prostředí, volí místo konání arbitráže tzv. na půl cesty, a to jak ve smyslu vzdálenosti, tak ve smyslu místa, které není kulturně, právně ani politicky bližší jedné straně.

V případě, že strany zvolí stálý rozhodčí soud, mohou, pokud jim to pravidla rozhodčího soudu umožňují, zvolit i jiné místo konání rozhodčího řízení, než je sídlo soudu.

7.1.6. Neveřejný charakter

Důležitým aspektem je zmiňovaný neveřejný charakter arbitráže. Zatímco soudní řízení je obecně veřejné a také rozsudek se vyhláší veřejně, o tom, že se vede rozhodčí řízení nemusí např. obchodní partneři stran vůbec vědět. Také rozhodčí nález se doručuje pouze stranám a není nikde zveřejněn. S tím souvisí podmínka mlčenlivosti rozhodců o skutečnostech, o nichž se v průběhu řízení dozvěděli. Samozřejmě jsou povinni zachovávat mlčenlivost i o tom, že se vůbec takové řízení vede.

7.1.7. Uznání a výkon nálezů

Jednou z nejvýraznějších výhod rozhodčího řízení je zjednodušení procesu uznání a výkonu rozhodčího nálezů. Neexistuje celosvětový systém, jež by zaručoval uznání a výkon soudního rozhodnutí v jiném státě. V případě, že se řízení konalo na území jiného státu, soudní rozhodnutí vyžaduje ještě rozhodnutí o tzv. uznatelnosti v rámci samostatného řízení o uznání zahraničního rozsudku. V rámci Evropské unie toto usnadňuje Nařízení rady o uznávání a výkonu soudních rozhodnutí⁷⁸, které pro Českou republiku platí od data jejího přistoupení k Evropské unii dne 1. května 2004. Ovšem ve vztahu ke státům mimo Evropskou unii nadále platí povinnost uznání rozsudku zahraničním soudem, neexistuje-li dvoustranná úmluva usnadňující uznání a výkon rozhodnutí. O tomto tématu bude dále pojednáno v rámci kapitoly o uznání a výkonu rozhodčích nálezů.

7.2. Průběh rozhodčího řízení

7.2.1. Dělení řízení

Základní dělení rozhodčího řízení je na řízení institucionální a tzv. řízení ad hoc. Právní úprava rozhodčího řízení umožňuje konání jak ad hoc řízení, tak řízení před stálým rozhodčím soudem a je tedy pouze na stranách, jaký způsob zvolí. Strany musí založit pravomoc stálého rozhodčího soudu (nebo rozhodčího řízení ad hoc) rozhodčí smlouvou.

Ad hoc řízení je vedeno před rozhodčím senátem či rozhodcem, které strany ustavují pouze pro konkrétní případ. Strany si samy určí procesní pravidla, místo a jazyk konání, právní řád pro řešení sporu, způsob ustavení rozhodců do funkce a podobně. V případě, že strany nemají potřebnou zkušenost s rozhodčím řízením, není toto řešení příliš vhodné. Kromě možnosti stanovení vlastních procesních pravidel, tedy pravidel, dle nichž bude řízení probíhat, mají strany možnost, pomocí odkazu v rozhodčí smlouvě, volby některého z řádů stálých rozhodčích soudů.⁷⁹ Pomoc mohou nalézt také v Rozhodčích pravidlech UNCITRAL pro řízení ad hoc, které mohou sloužit jako inspirace pro tvorbu vlastních pravidel. Dále se strany mohou zavázat k jejich použití pomocí odkazu v rozhodčí

78 Nařízení rady ES 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a o uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník EU L 12, 16. leden 2001.

79 To však může přinést problémy vzhledem k tomu, že řády soudů počítají při zahájení a v průběhu řízení se spolupůsobením své administrativy, kterou strany v řízení nevedeném před tímto soudem nemohou využít.

smlouvě.

Institucionální řízení se koná před stálým rozhodčím soudem, který má své sídlo, pravidla, administrativní aparát a seznam rozhodců. To stranám zabezpečuje větší předvídatelnost rozhodčího řízení u tohoto soudu. V případě volby rozhodčího soudu je nutné tento soud přesně vymezit v rozhodčí smlouvě. Nejlepším řešením je použít rozhodčí smlouvu či doložku deklarovanou tímto soudem. Volbou konkrétního rozhodčího soudu současně volíme jeho rozhodčí pravidla či řád.

Existence stálých rozhodčích soudů se řídí dle práva státu, kde je tento soud zřízen. Nejčastěji stálé rozhodčí soudy působí při hospodářských komorách jednotlivých zemí či při významných institucích. V současné době existuje v České republice jeden stálý rozhodčí soud s obecnou působností, jak je definován ZRŘ. Je jím Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR a sídlí v Praze.⁸⁰

7.2.2. Způsob jmenování rozhodců

Osoby rozhodců jsou k výkonu funkce rozhodce pro řízení ad hoc jmenovány stranami buďto přímo jmenovitě v rozhodčí smlouvě, nebo strany mohou určit způsob, jakým budou tito rozhodci jmenováni. Rozhodčí smlouvy znějící na konkrétní jméno nejsou příliš vhodné. Je třeba vzít v úvahu možnost, že tato osoba může z různých důvodů funkci rozhodce odmítnout, zemřít apod. Vždy je jistější zvolit metodu volby rozhodců tak, aby zajistila bezproblémovou nominaci rozhodců. Řešení je několik. Častým je použití tzv. appointing authority, čili člověka, který v případě vzniku sporu rozhodce jmenuje. Tato osoba by měla být o úmyslu stran předem uvědoměna a měla by být zvolena se zřetelem k její nestrannosti a spolehlivosti. V případě volby tří rozhodců je nejčastějším řešením, že každá ze stran jmenuje jednoho rozhodce, a ti pak společně zvolí předsedu. Je na místě vždy pamatovat i na náhradní jmenování rozhodců či předsedajícího rozhodce. Pokud tuto otázku strany v rozhodčí smlouvě nebo následné dohodě nijak neupraví, nebo jimi nastavený proces jmenování selže, jmenuje rozhodce dle § 9 ZRŘ soud.

V případě volby institucionálního řízení je situace jednodušší. Řády rozhodčích soudů obsahují mechanismus jmenování rozhodců. Strany si pravidelně mohou vybrat ze seznamu rozhodců, který vede rozhodčí soud. Pokud to řád konkrétního rozhodčího soudu nevyklučuje, existuje i možnost jmenovat rozhodce mimo tento seznam.

⁸⁰ Jiné instituce, tzv. rozhodčí centra, stálým rozhodčím soudem nejsou a provádějí rozhodčí řízení ad hoc.

V souvislosti se jmenováním rozhodců je důležité zmínit i jejich odměňování. V případě institucionálního řízení mají rozhodci stanoveny pevné odměny a strany je zaplatí v rámci poplatku za řízení. V případě řízení ad hoc se doporučuje stranám předem určit odměnu za projednání a rozhodnutí sporu nebo se s rozhodci na výši této odměny předem dohodnout.⁸¹ Upravit je potřeba nejen výši odměny, ale také v které části řízení bude placena. Dále zda bude zaplácena oběma stranami s tím, že ta, která v řízení podlehne, bude povinna na základě rozhodčího nálezu ji nahradit straně druhé.

7.3. Zahájení řízení

Rozhodčí řízení lze rozdělit do dvou fází, a to zahájení a pak samotný průběh řízení. Zahájení rozhodčího řízení je plně v dispozici stran. Okamžikem zahájení mohou být různé právní skutečnosti. Dle ZRŘ se rozhodčí řízení zahajuje podáním žaloby rozhodčímu soudu či rozhodci. Okamžikem zahájení, k němuž se váží tytéž právní účinky, jež má podání žaloby k soudu, je den, kdy rozhodčí žaloba rozhodci či rozhodčímu soudu došla.⁸² ZRŘ obsahuje pouze rámcovou úpravu a podrobnosti nechává dispoziční volnosti stran. Náležitosti žaloby se liší u řízení ad hoc a řízení institucionálního. Řády rozhodčích soudů pravidelně upravují náležitosti žaloby a je tedy nutné se jimi v případě volby této instituce řídit. V případě řízení ad hoc, pokud není mezi stranami ujednáno jinak, bude nutné postupovat přiměřeně dle norem OSŘ.

7.4. Osoba rozhodce

Dle ZRŘ může být rozhodcem pouze fyzická osoba, která je zletilá a způsobilá k právním úkonům. Jedná-li se o cizince, postačí, že je způsobilý dle českého práva, nicméně v případě výkonu rozhodčího nálezu ve státě, kde by tato osoba způsobilá nebyla, může dojít k ohrožení výkonu. Přestože ve vnitrostátním rozhodčím řízení jsou praxí tyto podmínky zpochybňovány, osoba rozhodce musí dle § 8 ZRŘ být vždy nezávislá a nestranná. Přestože je tedy rozhodce jmenován stranou, neznamená to, že bude v rámci řízení působit jako její zástupce. Zcela zjevným nedostatkem nezávislosti je, pokud je rozhodcem jmenována osoba, která v minulosti vystupovala jako statutární orgán strany, jejím právním zástupcem apod.⁸³ Řády stálých rozhodčích soudů pravidelně nařizují

81 Dle čl. 39 Rozhodčích pravidel UNCITRAL musí být tato odměna přiměřená hodnotě sporu, složitosti případu a času, jenž rozhodci řešením sporu stráví.

82 Jedná se např. o stavení promlčecích a prekluzivních lhůt.

83 BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 679 s. 80-84.

rozhodcům zpracovat a podepsat prohlášení o své nestrannosti. § 11 a § 12 ZRŘ obsahují postup vzdání se funkce a vyloučení rozhodce z důvodu nedostatku nepodjatosti.

Přijetí funkce rozhodce je zásadně dobrovolné, přičemž § 5 odst. 2 požaduje písemnou formu tohoto přijetí, tzv. receptum arbitri. Počet rozhodců je vždy lichý, přičemž nejčastěji spor rozhodují 1 nebo 3 rozhodci. Pokud je spor složitý a zasahuje více oblastí práva, je vhodnější volba 3 rozhodců.

7.5. Zásada competence - competence

V případě zpochybnění pravomoci rozhodce či rozhodčího senátu spor rozhodnout a zpochybnění platnosti rozhodčí smlouvy, je uplatňována obecně přijímaná zásada competence-competence, čili pravomoc samotných rozhodců rozhodnout o své pravomoci a o jejím rozsahu. ZRŘ upravuje tuto otázku v § 15, Evropská úmluva v čl. V odst. 3. Rozhodci jsou povinni o své pravomoci rozhodnout před začátkem rozhodování sporu, a to jak k námitce některé ze stran, tak ex officio. Strana, která tuto námitku hodlá vznést, je tak povinna učinit nejpozději při prvním úkonu v řízení, týkajícího se věci samé.

Rozhodci jsou povinni zkoumat svou pravomoc po celou dobu řízení. V případě, že dospějí k závěru, že pravomoc nemají, jsou povinni dle § 23 ZRŘ formou usnesení řízení ukončit. Jedinou možností zpochybnění platnosti rozhodnutí o pravomoci mají strany až v případné fázi zrušení rozhodčího nálezu soudem.

8. Rozhodčí smlouva

Rozhodčí smlouva je právní institut, „jímž strany své již vzniklé nebo v budoucnu vzniklé spory vylučují z pravomoci soudů a svěřují jejich projednávání a rozhodování do pravomoci rozhodců.“⁸⁴ Rozhodčí smlouvy lze dělit podle toho, zda se touto smlouvou zakládá rozhodčí řízení před stálým rozhodčím soudem či řízení ad hoc a dále podle situace, ve které je smlouva uzavírána. V případě, že strany mají v úmyslu založit pravomoc stálého rozhodčího soudu, musí uzavřít rozhodčí smlouvu znějící ve prospěch tohoto soudu. Nejlepším řešením je použít rozhodčí smlouvu, která je doporučována určitým rozhodčím soudem.⁸⁵

Pro samotnou existenci rozhodčí smlouvy jsou zcela zásadní dva prvky, a to vůle stran smlouvy hlavní a přesun pravomoci z obecného soudnictví k rozhodčímu řízení, tzv. substituce státního soudnictví.⁸⁶ Proto jsou podstatnými prvky smlouvy ustanovení, která vymezují okruh právních vztahů, na které se bude zamýšlené řízení vztahovat a ustanovení, která upravují delegaci pravomoci na rozhodčí řízení.

Mezinárodní rozhodčí smlouva obsahuje tzv. mezinárodní prvek. Ten může spočívat v rozdílné státní příslušnosti stran, v rozdílném bydlišti, sídle, místě registrace či místě podnikání. Posouzení, zda se o mezinárodní prvek jedná, zaleží na stanovisku právního řádu na tuto smlouvu doléhajícímu a také na konkrétním případě. Za mezinárodní prvek např. nelze považovat případ, kdy si strany mající stejné místo podnikání zvolí jako místo rozhodčího řízení zahraniční rozhodčí soud.⁸⁷

8.1. Druhy rozhodčí smlouvy

Rozhodčí smlouvy dělíme na:

- Smlouvu o rozhodci
- Rozhodčí doložku
- Všeobecné ujednání či neomezený kompromis

84 SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ Ilona. *Rozhodčí řízení*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2002, s. 48.

85 V případě založení pravomoci Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR půjde o rozhodčí doložku ve znění "Všechny spory vznikající z této smlouvy a v souvislosti s ní budou rozhodovány s konečnou platností u Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky podle jeho Řádu a Pravidel jedním rozhodcem jmenovaným předsedou Rozhodčího soudu."

86 Pokud by i přes existenci rozhodčí smlouvy některá ze stran podala žalobu u obecného soudu, může (a pokud na rozhodčím řízení trvá, tak musí) druhá strana vznést námitku z důvodu existence rozhodčí smlouvy. Dle čl. II odst. 3 Newyorské úmluvy a § 106 OSŘ je pak státní soud povinen řízení zastavit.

87 ROZEHNALOVÁ, NADĚŽDA. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 61.

8.1.1. Smlouva o rozhodci

Rozhodčí smlouva je uzavírána v situaci, kdy mezi stranami dříve vytvořeného právního vztahu již vznikl spor a strany se dohodnou na jeho řešení v rozhodčím řízení. Smlouva musí obsahovat mechanismus, jakým bude určena osoba rozhodce, rozhodčího senátu či rozhodčí instituce.⁸⁸

8.1.2. Rozhodčí doložka

V tomto případě strany uzavírají rozhodčí smlouvu v situaci, kdy spor ještě nevznikl, ale strany jeho vznik nevylučují. Jak již z názvu vyplývá, rozhodčí doložka je součástí jiné smlouvy, tzv. smlouvy hlavní. Lze vymezit, zda se doložka vztahuje na všechny spory, které vzniknou z určitého právního vztahu či strany tento okruh vymezí, zúží.

8.1.3. Všeobecné ujednání

Taktéž nazývané neomezený kompromis se použije na řešení všech sporů z vymezeného okruhu právních vztahů, které mezi stranami mohou vzniknout. Tento druh je podobný rozhodčí doložce, avšak toto ujednání má zpravidla formu samostatného dokumentu.⁸⁹

Rozhodčí smlouva tedy může mít podobu samostatného dokumentu, který musí splňovat znaky smlouvy jako vymezení stran, předmět, úmysl, podpisy stran apod. Další a nejčastější možností je rozhodčí doložka v hlavní smlouvě. V tomto případě, i přes autonomii tohoto ujednání, sdílí doložka částečně osud smlouvy hlavní.⁹⁰

Nejčastěji tedy rozhodčí smlouva vzniká současně se smlouvou hlavní. Strany však mohou uzavřít rozhodčí smlouvu již před vznikem smlouvy hlavní.⁹¹ V případě již existující hlavní smlouvy mohou strany uzavřít rozhodčí smlouvu nejpozději do okamžiku podání návrhu na zahájení řízení před státním soudem.

8.2. Vztah rozhodčí smlouvy a smlouvy hlavní

Problematika vztahu rozhodčí smlouvy a smlouvy hlavní se týká všech typů rozhodčích smluv, nejvýrazněji se projevuje u doložek představujících součást smlouvy hlavní.

88 RŮŽIČKA, Květoslav. *Mezinárodní obchodní arbitráž*. Praha: PROSPEKTUM, 1997, s. 24.

89 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Mezinárodní právo obchodní. II. díl. Řešení sporů*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 1999, s. 45.

90 Více viz. následující kapitola.

91 Nejčastěji v případě, že jednání o hlavní smlouvě představuje časově náročný proces. Jako příklad lze uvést uzavírání rámcových smluv či smluv o dodávkách investičních celků.

Uplatňuje se zde světově uznávaná teorie separace či doktrína autonomie.⁹² Tato koncepce presumuje nezávislost platnosti těchto dvou smluv na sobě, a to z těchto důvodů a za těchto podmínek:

- záměr stran řešit jakýkoli (arbitrabilní) spor v rozhodčím řízení, nevylučovat určitou kategorii sporů
- nutnost integrity řízení, jež by byla narušena přerušáním řízení v případě nutnosti obrátit se na obecný soud
- právní presumpce existence dvou smluv
- kontrola řízení obecnými soudy až ve fázi po vydání rozhodčího nálezu⁹³.

Důsledkem uplatnění doktríny je existence dvou samostatných smluv. V mezinárodním rozhodčím řízení to znamená možnost, že obě smlouvy budou mít vlastní právní režim. Pokud tedy existují dvě samostatné smlouvy, znamená to rovněž, že neplatnost, nicotnost nebo zánik jedné ze smluv nemá přímý vliv na existenci druhé smlouvy. Nepřímým výsledkem této doktríny je existence zásady competence-competence.

Všeobecné přijímání doktríny separace lze dokumentovat na normách obsažených v mezinárodních smlouvách, v národních úpravách, jakož i v normách rozhodčích řádů renomovaných rozhodčích institucí.

Mezinárodní úmluvy: Čl. 16 odst.1 Vzorového zákona UNCITRAL přímo stanoví, že rozhodčí doložka má být posuzována jako smlouva nezávislá na jiných částech smlouvy. Evropská úmluva v čl. V odst. 3 i Washingtonská úmluva v čl. 41 odst.1 přímo neobsahují tento princip, ale jasně se vyjádřily k otázce související, a to k pravomoci rozhodců rozhodnout o své pravomoci.

Příklady uznání této doktríny lze najít v právních řádech Švýcarska, Belgie, Nizozemí, Francie a dalších.⁹⁴ V oblasti common law byl vývoj k akceptaci delší a teprve v roce 1967 byl přijat judikát, který uznává teorii separace smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí.⁹⁵ Co se týče české právní úpravy, je tato doktrína výslovně upravena v obchodním zákoníku, a to v § 267 odst. 3. Ten stanoví, že pokud je součástí jinak neplatné smlouvy dohoda o volbě práva nebo dohoda o řešení sporu, jsou tyto dohody neplatné pouze tehdy,

92 V oblasti práva common law se tato doktrína označuje jako separability či independence.

93 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 92-94.

94 VÁRADY, Tibor a kol. *International commercial arbitration. A transnacional perspective*. 3. vydání. St. Paul: Thomson/West, 2003, s. 79-91.

95 Judikát Nejvyššího soudu USA (U.S Supreme Court) *Prima Paint Co vs Flood & Conklin Mfg. Co.* 388 U.S. 395 (1967).

když se na ně důvod neplatnosti vztahuje.

8.3. Způsobilost stran

Otázka způsobilosti stran uzavřít rozhodčí smlouvu a procesní způsobilosti není výslovně upravena ani ZRŘ ani mezinárodními smlouvami. Rozhodující tedy bude úprava § 3 ZMPS. V případě fyzických osob bude rozhodujícím kritériem právní řád určený dle státní příslušnosti osoby.⁹⁶ U právnické osoby je rozhodujícím kritériem právní řád státu, dle kterého byla právnická osoba zřízena, tedy tzv. inkorporační zásada.

8.4. Forma rozhodčí smlouvy

Nároky na formu rozhodčí smlouvy se v právních řádech států různí. Rozhodčí smlouva může mít písemnou formu, ústní formu nebo může být obsažena v obchodních podmínkách.

8.4.1. Písemná forma

- zahrnutá v jednom dokumentu se smlouvou hlavní a podepsána oběma stranami
- obsažena ve dvou či více stranami vyměněných dokumentech, přičemž každý z nich je podepsán
- obsažená ve stranami fyzicky vyměněných dokumentech, přičemž jen jeden z nich je stvrzen stranou smlouvy.

8.4.2. Rozhodčí smlouva v obchodních podmínkách

- podmínky musí být otištěny alespoň na zadní straně formuláře smlouvy a zároveň musí být odkaz na ně umístěn před podpisy stran
- podmínky jsou obecně známe a používané, s tím, že odkaz na ně musí být obsažen v písemné dohodě stran.⁹⁷

8.4.3. Ústní forma

- čili obsažena v ústní dohodě
- obsažena v ústní dohodě a následně potvrzena písemně.

⁹⁶ V případě, že daný úkon (podpis rozhodčí smlouvy apod.) bude učiněn v České republice, postačí, je-li osoba způsobilá dle našeho práva.

⁹⁷ Jedná se o obchodní podmínky nikoli vypracované např. jednou ze stran, ale o obecně známé obchodní podmínky, jako jsou GAFTA, FIDIC apod. Lze totiž o nich předpokládat, že strany pohybující se v mezinárodním obchodě je můžou a měly je znát.

V České republice je otázka formy řešena ustanovením § 3 ZRŘ spolu s § 40 odst. 4 OZ, které stanoví obligatorní písemnou formu rozhodčí smlouvy. Požadavek písemné formy je splněn i pokud je rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, které umožňují nepochybné zachycení obsahu smlouvy a identifikaci osob. Výjimkou je dle § 3 odst. 2 ZRŘ případ rozhodčí smlouvy, jež tvoří součást obchodních podmínek, jimiž se smlouva hlavní bezpochyby řídí a písemný návrh smlouvy, na tyto podmínky odkazující, byl přijat např. zaplacením či splněním. O tomto přijetí však nesmí být pochybnost.

Pro uznání a vykonatelnost rozhodčího nálezu v mezinárodním rozhodčím řízení musí rozhodčí smlouva splňovat podmínky na ni kladené Newyorskou úmluvou. Přestože je tato úmluva zaměřena především na uznání a výkon rozhodčích nálezů, otázku formy rozhodčích smluv lze označit za druhé centrum úpravy. Úmluva stanoví přísné požadavky na písemnou formu ohledně ujednání o podrobení řízení rozhodčímu řízení a vymezení okruhu sporů, jíž se toto ujednání týká. Písemná forma je splněna i pokud ke konsenzu došlo dopisem či telegramem. Vzhledem k datu vzniku Newyorská úmluva nepamatuje na moderní způsoby uzavírání smluv, zejména pomocí elektronické komunikace.

9. Právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu

9.1. Arbitrabilita

Každý stát si vymezuje, které zájmy a hodnoty bude považovat za tzv. veřejný zájem. Tímto způsobem si vyhradí oblasti, kde rozhoduje pouze prostřednictvím svých soudů. Typicky se jedná o oblast trestního práva. Vedle toho stát vymezuje také oblasti, kde vedle působení soudů je možno svěřit rozhodování stranám samotným. Každý stát má tedy na základě názorů a potřeb společnosti možnost tyto hranice vymezit a stanovit tak přípustnost řešení sporu v rozhodčím řízení- tzv.arbitrabilitu. „*Arbitrabilita je okruh právních vztahů, ve kterém si státní moc nevyhradila právo rozhodovat výlučně státními soudy (popřípadě jinými svými orgány) a připustila tedy, aby spory byly rozhodovány i rozhodci, pokud si tak strany ujednají. Je to oblast, kde se státní moc zavázala uznávat a vykonávat nálezy v řešení sporů, pokud byly dosaženy zvláštním postupem, jenž probíhá z iniciativy stran a za jejich participace, způsobem, jenž stát svým zákonodárstvím připouští – rozhodčím řízením.*“⁹⁸ Z procesního hlediska se jedná o přípustnost sporu k řešení před rozhodci, z pohledu smluvního práva se jedná o dovolenost předmětu rozhodčí smlouvy. „*Určení hranice mezi oblastí, jež je vyhrazena pouze státu, a oblastí, jež je ponechána k rozhodování stranám, jsou v různých státech různé, většinou je však v národních zákonodárstvích nepřesné a její přesné vymezení je ponecháno teprve soudní jurisdikci,...*“⁹⁹

Mezinárodně unifikované právo arbitrabilitu v podstatě neupravuje. Je tedy na jednotlivých státech, které otázky připustí k řešení v arbitráži a které si nechá ve své působnosti.

9.2. České právo - vymezení arbitrability

ZRŘ upravuje otázku arbitrability v § 1 a § 2, kde stanovuje podmínky přípustnosti rozhodčí smlouvy, které musí kumulativně splňovat. Musí se tedy jednat o:

- spor majetkový
- spor, o kterém je možno uzavřít smír

98 RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 73.

99 Tamtéž s. 74.

- spor, který je řešitelný před obecným soudem.

Pro definici pojmu „majetkový spor“ je nutné definovat majetkové vztahy jako takové. Kalenský¹⁰⁰ je definuje jako „všechny spory, jejichž předmětem je majetek, nebo jejichž předmět lze vyjádřit v majetkových hodnotách, především v penězích, a to bez ohledu, zda jde o spor směřující k povinnosti plnit, činit, popřípadě zdržet se určitého jednání či něco strpět (*dare, facere, omittere, pati*), či o spor na určení určitého práva nebo právního vztahu.“

Podmínka, aby ve sporu bylo možno uzavřít smír ve smyslu § 99 OSŘ, má vazbu k oblasti práva procesního i práva hmotného. Dle názoru většiny českých autorů zde zákonodárce vyjádřil nutnost toho, aby spor bylo možné rozhodovat soudy v občanském soudním řízení.¹⁰¹ Dle OSŘ nelze smír uzavřít ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu, ve věcech, v nichž se rozhoduje o osobním stavu a v případech, kdy dohoda stran spadá pod kontrolu soudu a ke své platnosti požaduje jeho souhlas.

Zákonodárce vymezil okruh soukromoprávních sporů, jichž se spor může věcně týkat, jako ty, které mají strany smlouvy plně ve své dispozici. Jedná se o ty právní vztahy, v nichž jsou účastníci v rovnoprávném postavení, o vztahy, které lze upravit dispozitivními úkony, tj. novací, zrušením, započtením a dohodou.¹⁰²

Poslední podmínkou je, že v rozhodčím řízení mohou být řešeny pouze ty spory, kde by pravomoc rozhodovat měl obecný soud. Jak zmiňuji výše, jedná se o občanské soudní řízení podle § 7 OSŘ. Arbitrabilní tedy budou všechny spory, které vzniknou v oblasti občanskoprávní, pracovní, rodinné a obchodní za podmínky splnění majetkové povahy a sporů, o kterých lze uzavřít smír. Nemůže tedy jít o spory řešitelné výlučně před jinými orgány státu, byť by měly majetkový dopad.

9.2.1. Negativní vymezení arbitrability

ZRŘ v § 2 vylučuje z rozhodování v rozhodčím řízení spory vyvolané prováděním konkurzu nebo vyrovnání a spory vzniklé v souvislosti s výkonem rozhodnutí.

100 KALENSKÝ, Petr. In MOTHEJZÍKOVÁ, Jitka, STEINER, Vilém a kol. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1996 s. 12.

101 Autoři zastávají názor, že zde měl zákonodárce na mysli pouze občanské soudní řízení podle § 7 OSŘ. Vyozejí tak z § 30 ZRŘ a z odkazu na § 99 OSŘ uvedeného v § 2 odst. 2 ZRŘ. K tomu srovnej např. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 75, RŮŽIČKA, Květoslav. *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 32.

102 Jako příklad lze uvést smlouvy kupní, směnné, nájemní, o dílo, o půjčku, o sdružení, přepravní apod. a dále spory o vyklizení bytů, o zaplacení dlužných částek ze směnek apod.

9.3. Česká právní úprava v reakci na mezinárodní prvek

Podle prvního odstavce § 36 ZRŘ se přípustnost rozhodčí smlouvy posuzuje dle tohoto zákona. Zákonodárce tak vyjímá možnost volby práva v otázce přípustnosti rozhodčí smlouvy. Ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy se pak posuzují podle zákona o rozhodčím řízení, jestliže rozhodčí nález má být vydán v České republice. Tímto ustanovením brání zákonodárce tomu, aby v rozhodčím řízení byly projednávány spory, které dle české právní úpravy v rozhodčím řízení nelze rozhodovat. Typickým příkladem jsou spory dědické, které lze řešit v rozhodčím řízení dle švýcarského či německého práva, dle českého však nikoli.¹⁰³

Řada autorů dělí arbitrabilitu na objektivní a subjektivní¹⁰⁴.

Objektivní arbitrabilitu chápeme jako okruh otázek, které právní řád připouští k řešení před rozhodci. Arbitabilita subjektivní pak představuje pouze ten okruh otázek, které si strany v rozhodčí smlouvě vybraly. Strany si tedy samy zúží předmět smlouvy, kterým se budou rozhodci zabývat. Subjektivní arbitrabilita je vždy užší než arbitrabilita objektivní, to znamená, že výběr otázek v rozhodčí smlouvě nemůže překročit státem vymezené hranice.

Při posuzování přípustnosti rozhodčí smlouvy vždy musíme vzít v úvahu také místo, kde má dojít k výkonu rozhodčího nálezu. Tímto místem bude pravidelně sídlo či místo podnikání strany, která v řízení podlehla nebo místo, kde se nachází její majetek. Jak stanoví čl. V odst. 1 písm. a) Newyorské úmluvy, výkon zahraničního rozhodčího nálezu může být odepřen tehdy, pokud je rozhodčí smlouva neplatná podle práva země, kde byl vydán.¹⁰⁵

103 BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 268.

104 Např. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 70, RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 75.

105 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002. 219, s. 71-72.

10. Rozhodné hmotné právo

Za předpokladu, že se rozhodčí řízení koná v České republice, na otázku rozhodného práva ve vztazích s mezinárodním prvkem aplikujeme normy ZRŘ, a to konkrétně § 37. Tato úprava se týká určení rozhodného práva pro smlouvu hlavní, resp. pro právní vztah, jenž je předmětem sporu řešeného v rozhodčím řízení.

Vztahy s mezinárodním prvkem se řídí buďto přímými normami, právním řádem určeným na základě dohody stran a pokud jí není, tak pak právním řádem určeným dle kolizní normy. ZRŘ, ZMPS i Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy¹⁰⁶ (tzv. Římská úmluva) preferují jednoznačně volbu práva stranami.

10.1. Volba práva

Právo, které si strany na základě dohody zvolí, označujeme také jako *lex electa*. Dohodu o volbě rozhodného práva mohou strany učinit jak ve smlouvě hlavní, tak v rozhodčí smlouvě, není vyloučena ani možnost dohodnout se v průběhu již započatého rozhodčího řízení, a to dokonce na odlišném právním řádu, než v dohodě předešlé.

Zvoleným „právem“ rozumíme nejen právní řád státu jako celku, ale např. i jednotlivých zákonů či ustanovení. Přípustnost této dohody se bude posuzovat podle *lex fori*, tedy dle tuzemských právních předpisů. Zmiňované ustanovení § 37 ZRŘ bude jako *lex specialis* přednostně aplikováno před obecnou úpravou ZMPS. § 37 odst. 1 ZRŘ umožňuje volbu rozhodného práva ve všech vztazích, které jsou arbitrabilní a jsou na základě rozhodčí smlouvy v konkrétním případě řešeny v rozhodčím řízení. První odstavec vylučuje možnost zpětného či dalšího odkazu tím, že pod volbou práva rozumí volbu hmotného práva, bez použití kolizních norem mezinárodního práva soukromého. To ovšem neznamená, že by úprava vylučovala dohodu stran o tom, že se spolu se zvoleným právem použijí i jeho normy mezinárodního práva soukromého. Pokud tedy tyto normy odkazují na jiný právní řád, bude nutno tyto normy aplikovat. V tomto případě v souladu s § 35 ZMPS je nutno zpětný či další odkaz přijmout za předpokladu, že to odpovídá rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu, o nějž se jedná. Zároveň dle zásad mezinárodního práva soukromého není obvykle možné akceptovat více než jeden zpětný či další odkaz. Případy, kdy si strany zvolí výslovně rozhodné právo hmotné včetně jeho kolizních

¹⁰⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, č. 64/2006 Sb. m.s.

norem, jsou však v praxi výjimečné.¹⁰⁷

Právní řád, ať již byl stranami zvolen nebo byl určen na základě kolizních norem, je sice třeba aplikovat jako celek, avšak je nutné vyloučit takové předpisy tohoto právního řádu, jejichž účinky by se přičily zásadám společenského a státního zřízení České republiky.¹⁰⁸ Dále může být volba práva omezena použitím norem jiného právního řádu, konkrétně kogentních norem státu, s nímž je tento právní vztah úzce spojen.¹⁰⁹

10.1.1. Rozhodování podle zásad spravedlnosti

ZRŘ dává stranám možnost rozhodce výslovně pověřit rozhodnout spor podle zásad spravedlnosti. Rozhodce tedy nebude aplikovat hmotné právo státu, ale spor rozhodne podle vlastních pravidel tak, aby rozhodnutí bylo morální, správné. Lze např. přiznat již promlčený dluh, rozhodnout spor na základě z formálních důvodů neplatné smlouvy apod. Vzhledem k nepředvídatelnosti tohoto způsobu rozhodování se tento přístup nedoporučuje.

Na základě tohoto ustanovení je však také možné pověřit rozhodce rozhodovat podle *lex mercatoria*, což může být pro vztahy vyplývající z mezinárodního obchodu velmi užitečné.¹¹⁰

10.2. Určení právního řádu pomocí kolizních norem

V případě, že neexistuje dohoda stran o volbě práva, určí se rozhodný právní řád na základě kolizních norem českého právního řádu. Tato zásada byla aplikována již před účinností ZRŘ Rozhodčím soudem Československé obchodní a průmyslové komory, lze ji proto považovat za jednu ze zásad tuzemského mezinárodního práva soukromého.¹¹¹ ZRŘ pak tuto zásadu přímo stanoví v § 37 odst. 2.

Kolizní normy neobsahují věcnou úpravu, ale určují, který z právních řádů se použije pro daný právní vztah.¹¹² Vzhledem k vázanosti České republiky Římskou úmluvou, použije

107 BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 274.

108 § 36 ZMPS.

109 Čl. 3 odst. 3 a čl. 7 Římské úmluvy. Tento princip je nutné zohlednit nejen ve státech vázaných touto Úmluvou, ale dle některých názorů rozhodci nemůžou být obecně nuceni aplikovat právo, které je v rozporu s kogentními normami právního řádu místa, kde se řízení koná.

110 Více viz. kapitola o mezinárodním obchodu.

111 BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 277.

112 Např. smlouvy kupní se řídí právem místa, kde je sídlo (bydliště) prodávajícího v době uzavření smlouvy.

se přednostně úpravy v ní obsažené. Článek 4 obsahuje obecnou kolizní normu, podle které se smlouva bude řídit právním řádem toho státu, s nímž nejúžeji souvisí. Platí domněnka, že daná smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž má povinná strana v době uzavření smlouvy bydliště nebo ústředí. Tam, kde tato úmluva mlčí, použije se tuzemského práva, tedy ustanovení ZMPS.

Pokud se v řízení jedná o právní vztah, který nemá vztah k tuzemskému právu, ale pouze ke dvěma nebo několika cizím právním řádům, lze dle čl. VII odst. 1 Evropské úmluvy použít i jinou kolizní normu než *lex fori*, a to tu kolizní normu, kterou budou rozhodci považovat za přiměřenou s přihlédnutím k obchodním zvyklostem.¹¹³

10.3. Přímé normy

Jedná se o mezinárodní smlouvy, které obsahují normy přímo upravující hmotněprávní vztahy mezi stranami. Jsou jimi například Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, tzv. Vídeňská úmluva¹¹⁴ a Úmluva o promlčení při mezinárodní koupi zboží.¹¹⁵ Ustanovení úmluv se pro hodnocení právního vztahu mezi stranami použije především tehdy, byla-li uzavřena kupní smlouva mezi stranami s bydlištěm či místem podnikání na území dvou smluvních států těchto úmluv. Strany však mohou dohodou aplikaci těchto úmluv vyloučit.¹¹⁶

10.4. Komunitární právo - prejudiciální otázka

Vzhledem k nadřazenosti a přímému účinku komunitárního práva v členských zemích Evropského společenství a vzhledem k tomu, že většina komunitárních norem má veřejnoprávní charakter, musí se rozhodci také zabývat slučitelností rozhodného práva, v tomto případě práva ČR, s normami Společenství. V souvislosti s tím vzniká otázka, zda se i rozhodci mohou dle čl. 234 Smlouvy o založení Evropských společenství¹¹⁷ obrátit na Evropský soudní dvůr s prejudiciální otázkou.¹¹⁸ Evropský soudní dvůr tuto otázku

113 ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé a obchodní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 259-266.

114 Sdělení FMZV č. 160/1991 Sb. o Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží.

115 Vyhláška č. 123/1988 Sb. ministra zahraničních věcí o Úmluvě o promlčení při mezinárodní koupi zboží.

116 KLEIN, Bohuslav, DOLEČEK, Martin. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, 2007, s. 122.

117 Smlouva o založení Evropského společenství (konsolidované znění Úřední věstník C 321E, 29. 12. 2006).

118 V tzv. řízení o předběžné otázce se soudy členských států mohou obrátit na Soudní dvůr kvůli výkladu či otázky platnosti právních aktů Společenství.

zodpověděl ve svém judikátu¹¹⁹ z roku 1982, v němž odmítnul svou pravomoc ve věci prejudiciální otázky rozhodců, jelikož rozhodce, resp. rozhodčí senát jako soukromoprávní subjekt, nemůže dostát definici “soudu” tak, jak je myšlen ve zmiňovaném čl. 234.

Jak zmiňuje Bělohávek¹²⁰, nabízí se rozhodcům v této souvislosti teoretická možnost obrátit se na soud s žádostí o provedení procesního úkonu, v tomto případě vznesení prejudiciální otázky k Evropskému soudnímu dvoru.¹²¹ Dle dosavadní praxe Evropského soudního dvora to dle Bělohávka možné není, jelikož institut dožádání v rozhodčím řízení je zvláštním institutem důkazního řízení a jako takový nemůže být použit ve výše naznačeném významu. Přestože je tedy i rozhodce povinen zohlednit ve svém rozhodování komunitární právo¹²², judikatura Evropského soudu mu prozatím možnost obrátit se na něj ohledně výkladu tohoto práva nepřiznává.

10.5. Specifické aspekty vzniku sporů z mezinárodního obchodu

Ani perfektní smlouva nemůže v obchodním styku zamezit vzniku sporů. Vždy může dojít k dodání vadného zboží, následnému nezaplacení kupní ceny, prodlení, způsobení škody a podobně. Pokud jsou strany smlouvy z různých států¹²³ a vznikne mezi nimi spor, který nebyl vyřešen pomocí některého z ADR, mají strany na výběr projednání a rozhodnutí sporu v soudním nebo rozhodčím řízení. V posledních desetiletích se arbitráž stala celosvětově uznávaným způsobem řešením mezinárodních obchodních sporů. Právní úpravy států byly modernizovány a mezinárodní smlouvy o arbitráži byly akceptovány většinou států světa. Obchodníci si oblíbili arbitráž jako způsob řešení sporů vyplývající z jejich obchodní činnosti pro její neutralitu, flexibilitu a předvídatelnost rozhodování.

10.5.1. Lex mercatoria

Pod tímto pojmem, který můžeme volně přeložit jako světové právo obchodníků, se skrývá autonomní systém právní regulace mezinárodních obchodních vztahů. Původ

119 Rozhodnutí Evropského soudního dvora ESD C-102/81 Nordsee Deutsche Hochseefischerei proti Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG.

120 BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 278-282.

121 V tuzemském právním řádu mohou rozhodci dle §20 odst. 2 ZRR požádat obecný soud, aby procesní úkon provedl místo nich, jelikož nejsou nadáni donucovací pravomocí.

122 Rozhodnutí C-126/97 ESD k případu Swiss China Time Ltd. proti Benetton International N.V. ESD judikoval, že v řízení před rozhodci je nutné zohlednit komunitární veřejný pořádek.

123 Kritériem, zda se jedná o mezinárodní obchodní styk, bude nejčastěji sídlo společností nebo bydliště obchodníků v různých státech.

tohoto právního systému je odvozen přímo ze vztahů, které vznikají mezi subjekty mezinárodních obchodních vztahů a nikoliv ve státní normotvorbě.¹²⁴ V současné době jsou již teorií ale hlavně praxí odstraněny argumenty, jež neuznávaly lex mercatoria jako právní řád, který je možné přímo aplikovat na právní vztahy mezinárodního obchodu. Za formální prameny lex mercatoria jsou uváděny:¹²⁵

- mezinárodní obchodní zvyklosti, příp. obyčeje, ať již formulované jako např. INCOTERMS¹²⁶ nebo všeobecně uznávané, avšak nesepsané
- mezinárodní právo veřejné
- unifikované právní úpravy jednotlivých oblastí mezinárodního obchodu
- obecně uznávané právní principy a zásady¹²⁷
- pravidla mezinárodních organizací¹²⁸
- standardizované formy uzavírání smluv a mezinárodní obchodní termíny¹²⁹
- rozhodčí nálezy¹³⁰

Za podrobnější komentář bezesporu stojí nejvýraznější současný pramen lex mercatoria, a to pravidla mezinárodních organizací, tzv. restatements¹³¹, a to konkrétně UPICC. Vhodnost použití těchto zásad namísto vnitrostátního práva vyplývá z několika faktorů. Nejvýznamnějším je, že tento soubor zásad byl vypracován přímo pro potřeby mezinárodních obchodníků a vyhovuje tak nejlépe jejich zájmům. Tento kodex, který byl vytvářen téměř 25 let, se stal v rámci mezinárodní obchodní komunity dostatečně známý a hojně používaný nejen pro to, že obchodníkům dává právní jistotu, ale i pro svou sociální, ekonomickou a právní neutralitu.

10.5.2. Lex mercatoria jako rozhodné právo pro meritum sporu

V rámci řešení sporů státními soudy je použití lex mercatoria omezené, plní pouze

124 K aplikaci lex mercatoria však vždy dochází na základě svolení státu vlastními právními předpisy.

125 STŘELEČEK, Karel. Lex mercatoria a právní regulace mezinárodního obchodu. *Právo Evropských společností v každodenní praxi pro podnikatele*, 2002, roč. XI, č. 1-2, s. 60-65.

126 Jedná se o soubor mezinárodních pravidel pro výklad dodacích doložek. Jelikož se nejedná o mezinárodní smlouvu, musí se strany na jeho použití dohodnout (např. součást kupní smlouvy). RŮŽIČKA, Květoslav. *Právní otázky obchodování se zahraničím*. Ostrava: MONTANEX, 1998, s. 13-17.

127 Neexistuje všeobecná shoda, které principy a zásady lze skutečně považovat za univerzální, všeobecně uznávanými jsou elementární principy jako je princip dobré víry, pacta sunt servanda či zásada autonomie vůle stran.

128 Jedná se např. o Zásady mezinárodních obchodních smluv vypracované v rámci UNIDROIT (dále jen UPICC).

129 Jedná se o všeobecně uznávané obchodní podmínky vypracované odborníky, ne však tzv. všeobecné podmínky vypracované soukromými subjekty pro svou obchodní činnost.

130 Rozhodčí nálezy neslouží jako závazné precedenty, ale mají velký význam pro srovnávací analýzu obsahu transnacionálních norem a tím sjednocují rozhodovací praxi rozhodčích soudů.

131 Jedná se o kodifikace smluvních principů vytvořených odborníky na mezinárodní právo obchodní.

pomocnou funkci při interpretaci unifikovaných norem. Jiná situace je použití lex mercatoria v rozhodčím řízení. Právní úpravy jednotlivých států jsou tomuto řešení většinou nakloněny, stejně tak i právní úprava České republiky.¹³² Pokud se strany na tomto výslovně shodnou, je tedy možné zmocnit arbitry k rozhodování dle lex mercatoria. Právo obchodníků se tak v této rovině stává rovnocenným systémem se státním právem.

10.5.3. Mezinárodní rozhodčí soud

V rámci kapitoly o rozhodčím řízení mezi obchodníky nelze nezmínit Mezinárodní rozhodčí soud, jež byl v roce 1923 zřízen Mezinárodní obchodní komorou (dále jen ICC), který je nejvýznamnější rozhodčí institucí na světě. Od svého vzniku se významně podílel na rozvoji a akceptaci mezinárodní arbitráže, jak ji známe dnes.

Do dnešní doby tento soud rozhodoval přes 15 tisíc sporů, jejichž účastníci či arbitři byli ze 180 zemí světa. Rozhodčí pravidla tohoto soudu jsou k dispozici i nečlenům ICC, kteří mohou tyto procedurální normy použít jako základ či inspiraci při stanovování procedurálních pravidel v rámci své arbitráže ad hoc.¹³³

10.6. Ukončení rozhodčího řízení

Cílem konání rozhodčího řízení je vydání rozhodčího nálezu, čili rozhodnutí ve věci samé, popř. uzavření smíru ve formě rozhodčího nálezu před rozhodci. Rozhodčí nález obsahuje výrok rozhodčího senátu či rozhodce o nárocích sporných stran. Není vyloučen ani částečný rozhodčí nález, který rozhoduje o části nároku a mezitímní rozhodčí nález, kterým je rozhodnuto o základu nároku.¹³⁴ Náležitosti rozhodčího nálezu stanoví ZRŘ v § 25, kde se stanoví požadavek písemného vyhotovení. Na obsahu nálezu se musí usnést většina rozhodců a na důkaz připojit své podpisy. Díky jednoinstančnosti nález nabývá právní moci dnem doručení a je soudně vykonatelný. Po doručení musí být opatřen doložkou právní moci, stejně jako soudní rozhodnutí. V případě doručování se bude postupovat dle řádu rozhodčího soudu nebo podpůrně dle norem OSŘ. V případě

132 § 25 odst. 3 ZRŘ umožňuje se souhlasem stran rozhodnout spor podle zásad spravedlnosti. Právní teorie se shoduje na výkladu tohoto ustanovení právě ve prospěch lex mercatoria.

133 ICC International Court of Arbitration. Paris: ICC Publication, 2007, s. 6-10.

134 BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 183.

doručování do ciziny je možné zaslat nález přímo straně,¹³⁵ doručení však musí splňovat úpravu státu, kam je doručováno.

Dalšími možnostmi ukončení rozhodčího řízení je odmítnutí žaloby, zpětvzetí žaloby, zastavení řízení, a to formou usnesení. Rozhodčí nález je povinně archivován. Jedná-li se o nález rozhodčího soudu, je ten povinen jej uchovávat po dobu 20 let. Jedná-li se o nález v řízení ad hoc, jsou rozhodci povinni jej předat do úschovy okresnímu soudu, v jehož obvodu se řízení konalo.

10.7. Náklady

Při rozhodování, zda spor řešit pomocí mezinárodní arbitráže, bude hrát velkou roli i cena za takovéto řízení. Výše nákladů se bude lišit u jednotlivých rozhodčích soudů a u arbitráže ad hoc. Některé soudy odvíjejí poplatek od hodnoty sporu,¹³⁶ jiné od doby, po kterou řízení probíhá. Celkové náklady se skládají z několika složek, a to z poplatku za rozhodčí řízení, správních nákladů soudu, nákladů na provádění důkazů apod. a vlastní výdaje stran. V rozhodčím řízení zpravidla nese náklady na své právní zastoupení každá ze stran. V řízení ad hoc o nákladech a straně, která je bude platit, rozhodne rozhodce či senát.

Náklady na mezinárodní rozhodčí řízení je nutné vidět ve všech aspektech. Při srovnávání nákladnosti soudního a rozhodčího řízení je nutné rozlišovat výši poplatků za soudní a rozhodčí řízení a celkovou výši nákladů na vyřešení celého sporu. Nejvýznamnějším faktorem výhodnosti rozhodčího řízení je časová a s tím spojená finanční úspora. Rozhodčí řízení je díky neformálnosti postupů rychlejší, řízení je zpravidla jednoinstanční a systém mezinárodních úmluv zajišťuje rychlý výkon rozhodčího nálezu. To vše snižuje náklady za vedení sporu, náklady za právní zastoupení stran a vymáhání nároku vyplývajícího z daného právního vztahu.

135 Oproti tomu soudy nejsou oprávněny doručovat přímo příjemcům na území jiného státu, neexistuje-li mezi státy mezinárodní smlouva (např. o právní pomoci, o doručování).

136 Např. Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Dle sazebníku tohoto soudu bude za spor ve výši 2.000.000,-Kč nutno uhradit celkový poplatek ve výši 272.500,-. Při sporu o 20.000.000,- bude celkový poplatek ve výši 1.037.500,-Kč.

11. Uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů

Proces uznání a výkonu rozhodčího nálezu představuje finální fázi rozhodčího řízení. Za „cizí“ rozhodčí nález považujeme takový rozhodčí nález, který byl vydán v rozhodčím řízení konaném v zahraničí. V této fázi se výrazně projevuje výhoda rozhodčího nálezu oproti soudnímu rozhodnutí. Jelikož rozhodčí nález není ztotožňován s konkrétním státem, který ho vydal, jsou státy spíše ochotny uzavírat dvou či vícestranné dohody o uznávání rozhodčích nálezů, protože toto nechápou jako zásah do své suverenity.

11.1. Vnitrostátní úprava

Uznáním a výkonem rozhodčích nálezů, jež byly vydané v jiném státě, se zabývá ZRR v § 38, § 39 a § 40. Tato ustanovení se ovšem použijí, jen pokud mezi příslušným státem, kde byl rozhodčí nález vydán a Českou republikou nebyla uzavřena mezinárodní smlouva nebo oba státy nejsou smluvními státy mnohostranné mezinárodní úmluvy.

§ 38 ZRR stanoví, že cizí rozhodčí nálezy budou uznány a vykonány jako tuzemské rozhodčí nálezy, a to za podmínky vzájemnosti. Ta se považuje za splněnou i v případě, že cizí stát všeobecně prohlašuje cizí rozhodčí nálezy za vykonatelné za podmínky vzájemnosti.

V § 39 jsou taxativně vyjmenovány případy, kdy bude odepřeno uznání nebo výkon cizího rozhodčího nálezu. Fáze uznání rozhodčího nálezu je usnadněna tím, že se uznání nevyslovuje zvláštním rozhodnutím. Soud uzná rozhodčí nález tím, že k němu přihlédne, nejde-li o případ, kdy je nutno uznání odepřít. Vlastní výkon pak provádějí příslušné exekuční soudy dle právní úpravy České republiky, tedy zejména dle OSŘ.¹³⁷

Je na místě podotknout, že český soud není oprávněn rozhodčí nález, o jehož uznání a výkon se žádá, přezkoumávat po věcné stránce, čili nemůže posuzovat, zda rozhodčí orgán správně posoudil spor po právní stránce, správně zhodnotil provedené důkazy apod.¹³⁸ Na rozdíl od rozhodčích nálezů vydaných na našem území, nemůže soud cizí rozhodčí nález zrušit.

11.2. Mezinárodní úprava

Ve většině případů uznání a výkonu zahraničních rozhodčích nálezů bude aplikována mezinárodní úprava, a to na základě dvoustranných a mnohostranných smluv. Z

137 § 251 a násl. OSŘ

138 To potvrdil i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 29. března 2001 21 Cdo 1511/2000.

dvoustranných smluv se jedná především o smlouvy o právní pomoci, které kromě jiného upravují také uznání a výkon rozhodčích nálezů,¹³⁹ rozhodčí smlouvy¹⁴⁰ a smlouvy upravující uznání a výkon rozhodčích nálezů.¹⁴¹ Nejdůležitější mnohostrannou úmluvou je v této oblasti Newyorská úmluva.

11.2.1. Newyorská úmluva

Nejvýznamnějším mezinárodním pramenem je Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (Newyorská úmluva). Co se považuje za „cizí“ rozhodčí nález, stanoví Úmluva v čl. I odst. 1, jako ten, jenž byl vydán na území jiného státu nebo není v zemi, kde se žádá o výkon, považován za místní.

Newyorská úmluva se týká procesu uznání a výkonu rozhodčího nálezu obecným soudem státu, neobsahuje již úpravu vlastního výkonu. Úmluva taktéž neobsahuje ustanovení o tom, jak má probíhat fáze uznání, což rovněž ponechává na úpravě daného smluvního státu. Stanoví pouze, že proces uznání a prohlášení vykonatelnosti je založen na podmínkách uvedených v úmluvě a není uvedeno, jak bude tento proces státem realizován.

Základním závazkem smluvního státu úmluvy je, že: *„uzná rozhodčí nález za závazný a povolí jeho výkon podle předpisů o řízení, jež platí na území, kde nález je uplatňován, za podmínek stanovených v následujících člancích.“*¹⁴² Jako podmínky, za nichž bude předložený návrh na uznání a výkon soudem akceptován, stanoví úmluva žádost o uznání a výkon, prvopis rozhodčího nálezu a rozhodčí smlouvy (či řádně ověřenou kopii).¹⁴³ Všechny dokumenty musí být v úředním jazyce země, kde je výkon žádán, přičemž překlad musí být dle čl. IV úmluvy ověřen úředním nebo přísežným tlumočnickem či diplomatickým nebo konzulárním zástupcem.

Úmluva ve svém čl. II obsahuje zásadu nejpříznivější úpravy pro výkon, což znamená, že

139 Např. smlouva mezi Českou republikou a Rumunskem. (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Smlouvy o právní pomoci v občanských věcech mezi Českou republikou a Rumunskem č. 1/1996 Sb.)

140 Např. Rozhodčí smlouva mezi Republikou československou a Spojenými státy severoamerickými, vyhláška č. 73/1929 Sb.

141 Např. Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků, vyhláška č. 192/1931 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

142 Čl. III Newyorské úmluvy.

143 Toto ustanovení je v různých státech vykládáno dle národních předpisů odlišně. Závažnost nedostatku předložení všech dokumentů může např. v Itálii znamenat odepření výkonu rozhodčího nálezu a následně nebude straně povoleno doplnění návrhu v důvodu *res iudicata*. ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Výbrané problémy mezinárodního práva soukromého v justiční praxi*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 1997, s. 132.

pokud národní úprava uznání a výkonu rozhodčího nálezu stanoví méně striktní podmínky než úmluva, použije se tato národní úprava. Žádná jiná dokumentace tedy v souladu se zněním úmluvy nemá být národním soudem vyžadována. Pouze pokud strana, proti níž uznání a výkon směřuje, namítá existenci důvodů pro odepření uznání a výkonu, musí předložit důkazy, které svědčí v její prospěch.¹⁴⁴

Dále úmluva v čl. III. stanoví, že pro uznání a výkon nebudou stanoveny podstatně tíživější podmínky nebo vyšší soudní poplatky než jsou stanoveny národním řádem pro uznání a výkon rozhodčích nálezů místních.

Čl. V Úmluvy obsahuje důvody pro odepření uznání a výkonu. Tyto důvody by měly být soudy státu, v němž se o výkon žádá, uznány pouze z vážných důvodů s tendencí tyto nálezy uznávat. V případě, že soud shledá formální důvody k odepření, není povinen uznání a výkon odepřít.¹⁴⁵ Úmluva rozděluje důvody na ty, které jsou soudem zkoumány pouze na návrh strany a na důvody, jež soud zkoumá ex officio.

V prvním případě se jedná o tyto důvody:

- strany byly nezpůsobilé k jednání, rozhodčí smlouva není platná podle práva rozhodného pro tuto smlouvu
- strana, jež žádá o odepření, nebyla v rozhodčím řízení řádně vyrozuměna nebo nemohla uplatnit své požadavky
- pro spor, o němž se jedná, nebyla platně uzavřena rozhodčí smlouva nebo spor není v jejích mezích
- složení rozhodčího soudu nebylo v souladu s ujednáním stran
- rozhodčí řízení neproběhlo dle této dohody nebo rozhodčí řízení probíhalo v rozporu se zákony státu, kde se konalo
- rozhodčí nález není pro strany závazný, byl zrušen či jeho výkon byl v místě vydání nálezů odložen.

Druhou skupinu důvodů pro odepření, které soud zkoumá z moci úřední, představují:

- rozpor s veřejným pořádkem státu, kde se o uznání a výkon žádá
- předmět sporu nemůže být dle práva státu, v němž se o uznání a výkon žádá, vůbec

144 FOJTÍK, Luboš, MACÁKOVÁ, Lenka. Otazníky nad uznáním a výkonem cizích rozhodčích nálezů. *Právní fórum*, 2009, roč. 5, s. 184-188.

145 Dovození tak z textu úmluvy, kde v čl. V odst. 1 stanoví, že: „Uznání a výkon nálezů *mohou* být odepřeny...“.

předmětem rozhodčího řízení.

11.2.2. Evropská úmluva

Další mezinárodní úmluvou, která upravuje uznání a výkon rozhodčího nálezu, i když jen okrajově, je Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži. Jelikož Česká republika je signatářem této úmluvy i Newyorské úmluvy, mohlo by dojít ke střetu těchto úprav. Tento střet je ohledně odmítnutí uznání a výkonu řešen přímo v čl. IX odst. 2 Evropské úmluvy. Ten omezuje možnost odmítnout uznat a vykonat rozhodčí nález pouze z důvodů uvedených v čl. IX odst. 1 Evropské úmluvy. Dle obou zmiňovaných úmluv lze dokonce uznat a vykonat i nález, jež byl v zemi vydání zrušen. Newyorská úmluva umožňuje (avšak nenařizuje) odmítnout zrušený rozhodčí nález bez udání příčiny, pro kterou byl zrušen. Evropská úmluva naproti tomu umožňuje odmítnout uznání a výkon pouze za podmínky, že se tak stalo z důvodů uvedených v čl. IX odst. 1 Evropské úmluvy.¹⁴⁶

V případě, že oprávněný žádá o uznání a výkon cizího pravomocného rozhodčího nálezu v České republice, je povinen podat návrh na nařízení výkonu rozhodčího nálezu k okresnímu soudu (tzv. obecný soud povinného) a k tomuto návrhu připojí listiny dle Newyorské úmluvy. Soud následně příslušné dokumenty po formální stránce přezkoumá a pokud zjistí, že:

- daný rozhodčí nález byl vydán orgánem, který k tomu měl pravomoc,
- je materiálně i formálně vykonatelný,
- oprávněný i povinný jsou věcně legitimováni,
- rozsah požadovaného výkonu rozhodnutí postačí k uspokojení oprávněného a vymáhané právo není prekludováno, rozhodčí nález uzná a nařídí výkon rozhodnutí.

146 FOJTÍK, Luboš, MACÁKOVÁ, Lenka. Otazníky nad uznáním a výkonem cizích rozhodčích nálezů. *Právní fórum*, 2009, roč. 5, s. 187.

12. Vztah mezinárodní arbitráže a klasické justice

V procesu mezinárodního rozhodčího řízení konaného v České republice plní obecný soud dvě základní funkce, a to funkci pomocnou a funkci kontrolní. Přestože rozhodčí řízení představuje alternativu k řízení soudnímu, neobejde se bez součinnosti soudů jako orgánů státní moci. Soud je povinen na žádost rozhodců či stran provést určité úkony. Rozhodčí řízení také nemůže zůstat zcela mimo kontrolu státu, na jehož území se koná.

12.1. Součinnost obecných soudů v řízení

Pomocná funkce obecných soudů spočívá ve výkonu působnosti v rámci rozhodčího řízení, a to na základě zmocnění v zákoně o rozhodčím řízení. Jelikož rozhodci působí v rámci rozhodčího řízení jako soukromé osoby, nejsou nadáni donucovací pravomocí. Je na místě podotknout, že kvůli teritoriální omezenosti výkonu státní moci mohou české soudy poskytnout součinnost pouze v případě, že se řízení koná na našem území. Tuto součinnost obecných soudů lze rozdělit do tří základních skupin:

- součinnost týkající se rozhodců a rozhodčího senátu
- součinnost při dokazování
- vydávání předběžných opatření.

12.1.1. Součinnost týkající se rozhodců

Dle zákona o rozhodčím řízení soudy mají v zákonem stanovených případech pravomoc:

- jmenovat rozhodce či náhradního rozhodce § 9 ZRŘ
- zprostit rozhodce mlčenlivosti § 6 odst. 2 ZRŘ
- vyloučit rozhodce § 12 ZRŘ.

12.1.2. Součinnost při dokazování

Významnou oblastí, v nichž soudy napomáhají průběhu rozhodčího řízení, je dokazování. Rozhodci sami nejsou oprávněni donutit strany k úkonům potřebným pro postup v řízení, ke kterým patří různé prostředky dokazování. Soud proto poskytuje rozhodcům součinnost tím, že tyto úkony na stranách vynutí. Jedná se o výsledky svědků, znalců, stran, předložení listin, dožádání a jiné úkony potřebné k dokazování dle § 20 odst. 2 ZRŘ. Na žádost rozhodců soud tedy předvolá a vyslechne svědky, či vyzve osobu k předložení listiny. Tyto úkony probíhají před soudem, a tudíž soud na

základě občanského soudního řádu může použít prostředky k vynucení realizace těchto úkonů jako jsou předvolání a předvedení.

12.1.3. Vydávání předběžného opatření

Pokud se před zahájením nebo v průběhu rozhodčího řízení ukáže, že by mohl být ohrožen výkon rozhodčího nálezu, může soud dle § 22 ZRŘ na návrh kterékoli strany nařídit předběžné opatření. Toto ustanovení má značný praktický význam, jelikož může zabránit snaze stran zbavit se majetku, který je předmětem sporu. Následující řízení by pak mohlo ztratit svůj praktický význam. Řízení o vydání předběžného opatření bude probíhat dle občanského soudního řádu, což umožňuje mimo jiné i to, aby soud uložil povinnosti či omezení vůči třetím osobám, což by v případě rozhodčího řízení bylo zcela nemožné.

12.2. Kontrola řízení státními soudy

Kontrolní funkce obecných soudů poskytuje stranám možnost uplatnit existenci vad, jimiž trpělo rozhodčí řízení, popř. v něm vydaný rozhodčí nález. Musí se jednat o vady tak závažné, že se přičítá základním zásadám, na nichž spočívá samo rozhodčí řízení. Existenci zmíněných vad lze u obecného soudu uplatnit návrhem na zrušení rozhodčího nálezu, eventuálně návrhem na zastavení nařízeného výkonu rozhodčího nálezu.

Podmínkou zrušení rozhodčího nálezu soudem je podání návrhu na zrušení, soud tedy nemůže postupovat z moci úřední. Návrh na zrušení však musí být podán nejpozději do 3 měsíců ode dne, kdy byl straně, která o zrušení žádá, doručen. Druhou podmínkou je existence důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu dle § 31 ZRŘ¹⁴⁷. Jedná se o nedostatky, jež ohrozily spravedlivé rozhodování, jako je nedostatek objektivní či subjektivní arbitrability, neplatnost či neexistence rozhodčí smlouvy, nedostatek nestrannosti rozhodce apod. Soud však návrh odmítne, pokud strana neuplatnila důvody dané v § 31 písmeno b) ZRŘ (neplatná rozhodčí smlouva atp.) a § 31 písmeno c) ZRŘ (nezpůsobilý rozhodce atp.) nejpozději, než začala jednat ve věci samé. Výše uvedené důvody tedy budou soudem zohledněny pouze, pokud je strana namítla v rozhodčím řízení, a to při svém prvním úkonu v rámci tohoto řízení.

Další možností kontroly státních soudů vůči rozhodčímu řízení je podání návrhu na zastavení nařízeného výkonu rozhodčího nálezu podle § 35 ZRŘ.

Pokud soud rozhodčí nález zruší z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy, pokračuje k návrhu

147 Tyto důvody jsou dány taxativně, čili soud nemůže důvody pro zrušení rozšiřovat ani nelze rozhodčí nález zrušit z jiného než zde uvedeného důvodu.

strany v soudním řízení. V ostatních případech je rozhodčí smlouva v platnosti, rozhodčí řízení tedy bude pokračovat s novými rozhodci, jelikož původní rozhodci jsou z rozhodování vyloučeni.

12.3. Příslušnost obecných soudů

K řízení o neplatnosti rozhodčí smlouvy a k řízení dle ZRR bude věcně příslušným soud, který by byl příslušný k řízení ve věci dle § 9 OSŘ.

Místně příslušným je soud, v jehož obvodu se koná nebo konalo rozhodčí řízení, pokud je toto místo v tuzemsku. Pokud není, je místně příslušným soud, který by byl místně příslušný pokud by nebylo rozhodčí smlouvy, tedy soud určený dle § 84 a násl. OSŘ. Jedná-li se o jmenování či vyloučení rozhodce, je místní příslušnost dána místní příslušností soudu podle místa sídla či bydliště navrhovatele nebo odpůrce.

Co se týče úkonů dožadání dle § 20 odst. 2, bude věcně a místně příslušným okresní soud, v jehož obvodu má být požadovaný úkon proveden.

13. Závěr

Přestože řešení sporu před soudy, jako orgány státu, představuje základní a nejčastěji využívanou možnost v České republice, neznamená to, že je cestou nejefektivnější. Soudy jsou přehlčené žalobami, soudní řízení trvá i několik let a strany se kvůli němu stávají nesmiřitelnými protivníky. Existuje však mnoho jiných způsobů, tzv. alternativních řešení sporů, které stranám mohou a pravidelně přinášejí mnoho výhod. V mezinárodním měřítku se vzhledem k problémům spojených se soudním řízením konaným v zahraničí či s výkonem rozhodnutí cizího státu výhody alternativních řešení ještě zvýrazňují.

Pokud mezi lidmi vznikne obecně konflikt, nabízí se jim několik možností, jak se s ním vypořádat. Prvním a základním způsobem je vyjednávání, tzv. negociace. Pokud ta selže, mohou zvolit některý z dalších způsobů jako je conciliace, expertní činnost či mediace, jejíž rozmach u nás pravděpodobně nastane v případě přijetí nového zákona. Pokud však tyto metody selžou nebo spolu strany nejsou schopny vůbec jednat, jedinou možností je přenést spor na řízení soudní či rozhodčí. Podmínkek, aby strany mohly řešení mezinárodního sporu přenést na rozhodčí řízení, je několik. Musí se jednat o soukromoprávní vztah mezi osobami, které mají své bydliště či sídlo v různých státech a které spolu platně uzavřely písemnou rozhodčí smlouvu.

Rozhodčí smlouva může mít podobu smlouvy o rozhodci, která je uzavírána v případě, že mezi stranami spor již vznikl. Vzhledem k tomu, že je důležité předvídat možnost vzniku sporu dopředu, lepším řešením je rozhodčí doložka, jež je součástí smlouvy hlavní nebo tzv. neomezený kompromis o všech sporech, které mezi nimi vzniknou z určitých právních vztahů. Je totiž vždy lepší upravit proces řešení sporů dříve než spor vznikne, a to proto, že strana, proti níž proces bude veden, většinou nebude ochotna dohodnout se na ničem. Pokud strany, jejich právní zástupci nebo zamýšlení rozhodci nemají potřebnou zkušenost s mezinárodním rozhodčím řízením, je lepší zvolit rozhodčí smlouvu, která pro řešení případného spor zakládá pravomoc spor řešit stálou rozhodčí institucí, tzv. rozhodčím soudem. Ten zajistí, že strana, která nemá na rychlém řešení sporu zájem, nebude moci řízení protahovat.

Podmínkou, aby daný právní vztah mohl být řešen v rozhodčím řízení je, že stát, v němž se

má zamýšlená arbitráž konat, tento okruh vztahů k řešení v rozhodčím řízení připouští, tzv. arbitrabilita. Otázku přípustnosti rozhodčího řízení je však nutné zvážit z hlediska všech dotčených právních řádů, zejména pak státu, kde má dojít k nucenému výkonu rozhodčího nálezu. Jelikož je zahájení, konání, průběh, volba práva pro meritum sporu i další otázky v dispozici stran, je nutné dobře zvážit volbu a její následky na průběh i výsledek řízení.

V případě sporů vyplývajících z mezinárodního obchodu lze doporučit alespoň přiměřené použití tzv. *lex mercatoria*, jelikož vzhledem k jeho původu a účelu nejvíce odpovídá potřebám obchodníků a může pomoci zajistit co nejspravedlivější řešení daného vztahu.

Výsledkem a cílem mezinárodní arbitráže je vydání pravomocného rozhodčího nálezu. Ten, díky univerzální Newyorské úmluvě o uznání a výkonu rozhodčích nálezů, pak bude možné rychle nuceně vymoci téměř ve všech zemích světa.

Hlavním cílem této práce bylo poskytnout čtenáři přehled o vybraných možnostech alternativních řešení sporů a především o mezinárodním rozhodčím řízení.

Vzhledem k širokému okruhu otázek a rozsahu práce nebylo možné věnovat se podrobně všem aspektům tohoto tématu. Bylo proto nutné vybírat, kterými otázkami se zabývat podrobněji a které představit stručně.

Existuje mnoho podob alternativních řešení sporů, které sice nejsou příliš často používané, ale mohou být v praxi velice užitečné. Bylo by jistě zajímavé seznámit čtenáře s různými podobami rozhodčích řízení při významných rozhodčích soudech světa, s jejich pravidly a výhodami volby toho kterého soudu. Užitečné by také bylo zcela podrobně vylíčit, jak by měla vypadat rozhodčí doložka a arbitráž *ad hoc*, aby řízení takto konané zaručovalo stranám jeho hladký průběh. Pro praktické využití u sporů vylývajících z mezinárodního obchodu by také bylo také vhodné srovnat výhody volby právních řádů sousedních států jako práva rozhodného pro meritum sporu.

Seznam použitých zdrojů

Monografie české

1. BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 679 s.
2. KLEIN, Bohuslav, DOLEČEK, Martin. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, 2007. 254 s.
3. KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 5. vydání. Nakladatelství Doplněk, 2001, s.401
4. KUČERA, Zdeněk a kol. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. 302 s.
5. ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé a obchodní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 464 s.
6. RABAN, Přemysl. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 765 s.
7. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Mezinárodní právo obchodní. II. díl. Řešení sporů*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 1999. 181 s.
8. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Právo mezinárodního obchodu*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2006. 556 s.
9. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002. 219 s.
10. ROZEHNALOVÁ, NADĚŽDA. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. 388 s.
11. ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého v justiční praxi*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 1997. 197 s.
12. RŮŽIČKA, Květoslav. *Mezinárodní obchodní arbitráž*. Praha: PROSPEKTUM, 1997. 163 s.
13. RŮŽIČKA, Květoslav. *Právní otázky obchodování se zahraničím*. Ostrava: MONTANEX, 1998. 155 s.
14. RŮŽIČKA, Květoslav. *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 254 s.
15. SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ Ilona. *Rozhodčí řízení*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2002. 300 s.
16. SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ Ilona. *Alternativní způsoby řešení obchodních sporů*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. 179 s.

Monografie zahraniční

1. BARRETT, Jerome, BARRETT, Joseph. *A History of Alternative Dispute Resolution*. San Francisco: Jossey-Bass, 2004. 330 s.
2. FREY, Martin. *Alternative methods of dispute resolution*. New York: Delmar Learning, West Legal Studies, 2002. 442 s.
3. NOLAH-HALEY, Jacqueline. *Alternative dispute resolution*. 2. vydání. St. Paul: WEST GROUP, 2001. 419 s.
4. VÁRADY, Tibor a kol. *International commercial arbitration. A transnacional perspective*. 3. vydání. St. Paul: Thomson/West, 2003. 395 s.

Odborné časopisy

1. SMEKAL, Hubert. Mezinárodní středisko pro řešení sporů z investic – ISCID. *Právo Evropských společenství v každodenní praxi pro podnikatele*, 2002, roč. XI, č. 1-2, s. 15-21.
2. FOJTÍK, Luboš, MACÁKOVÁ, Lenka. Otazníky nad uznáním a výkonem cizích rozhodčích nálezů. *Právní fórum*, 2009, roč. 5, s. 184-188.
3. RŮŽIČKA, Karel. K otázce právní povahy rozhodčího řízení, *Bulletin Advokacie*, 2003, č.5, s. 37.
4. PECHA, Richard. K právní povaze rozhodčích nálezů. *Bulletin advokacie*, 2003, č.5, s. 43.

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2001 21 Cdo 1511/2000.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15.07.2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02.

Judikát Nejvyššího soudu USA (U.S Supreme Court) Prima Paint Co vs Flood & Conklin Mfg. Co. 388 U.S. 395 (1967).

Rozhodnutí Evropského soudního dvora ESD C-102/81 Nordsee Deutsche Hochseefischerei proti Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG.

Rozhodnutí C-126/97 ESD k případu Swiss China Time ltd. proti Benetton International N.V. ESD judikoval, že v řízení před rozhodci je nutné zohlednit komunitární veřejný pořádek.

Evropské právní předpisy

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník EU L 136/3, 24.květen 2008.

Nařízení rady ES 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a o uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník EU L 12, 16.leden 2001.

Smlouva o založení Evropského společenství, konsolidované znění Úřední věstník C 321E, 29. 12. 2006.

Internetové zdroje

LISSE, Luděk. *Pojďme proti mýtům aneb K otázce povahy rozhodčího řízení* [online]. e-pravo.cz, 16.června 2010 [cit. 25. října 2010]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/pojdme-proti-mytum-aneb-k-otazce-povahy-rozhodciho-rizeni-63170.html>.

POSPÍŠIL, Petr. *Kritika jurisdikční teorie rozhodčího řízení z pohledu ústavního práva* [online]. vseoarbitrazi.cz 3. března 2008 [citace 2.května 2011]. Dostupné na http://www.vseoarbitrazi.cz/specialiste.php#spec_kritika_jurisdikcni_theorie.

<http://www.lcia-arbitration.com>

<http://arbiter.wipo.int>

<http://www.soud.cz/rady>

<http://www.mfcr.cz>

<http://www.finarbitr.cz>.

<http://www.mpsv.cz>

<http://www.iccwbo.org>

<http://www.adr.org>

<http://www.altlaw.org>

<http://www.arbitration-icca.org>

<http://www.icc-cs.net>

<http://www.uncitral.org>

<http://www.unidroit.org>

Seznam zkratek

AAA	Americká arbitrážní asociace (<i>American Arbitration Association</i>)
ADR	Alternativní řešení sporů (<i>Alternative dispute resolution</i>)
AK ČR	Agrární komora České republiky
FIDIC	Mezinárodní federace konzultačních inženýrů (<i>Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils</i>)
GAFTA	Sdružení pro obchod s obilovinami a krmivou (<i>Grain And Feeds Trade Association</i>)
HK ČR	Hospodářská komora České republiky
ICC	Mezinárodní obchodní komora (<i>International Chamber of Commerce</i>)
INCOTERMS	Mezinárodní obchodní termíny (<i>International commercial terms</i>)
ISCID	Mezinárodní centrum pro urovnávání investičních sporů (<i>International centre for Settlement of Investment Disputes</i>)
OSN	Organizace spojených národů
UNCITRAL	Komise OSN pro právo mezinárodního obchodu (<i>United Nations Commission on International Trade Law</i>)
UNIDROIT	Mezinárodní institut pro harmonizaci soukromého práva (<i>International Institute for the Unification of Private Law</i>)
UPICC	Zásady mezinárodních obchodních smluv (<i>Principles of International Commercial Contracts</i>)
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci

České právní předpisy

OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ObZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 319/2009 Sb.
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZRŘ	Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

Mezinárodní smlouvy

Evropská úmluva o lidských právech	Sdělení FMZV 209/1992 Sb., ve znění sdělení č. 41/1996 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
Evropská úmluva	Vyhláška ministra zahraničních věcí o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži č. 176/1964 Sb.
Newyorská úmluva	Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů č. 74/1959 Sb.
Římská úmluva	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, č. 64/2006 Sb. m.s.
Úmluva o promlčení	Vyhláška č. 123/1988 Sb. ministra zahraničních věcí o Úmluvě o promlčení při mezinárodní koupi zboží
Vídeňská úmluva	Sdělení FMZV č. 160/1991 Sb. o Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží
Vídeňská úmluva o smluvním právu	Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu č. 15/1988 Sb.
Washingtonská úmluva	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 420/1992 Sb. o Úmluvě o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států
Ženevské protokoly	Protokol o doložkách o rozsudím, publikovaný pod č. 191/1931 Sb. Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků, publikovaná pod č. 192/1931 Sb.

Abstrakt

Tato práce se zabývá mezinárodní arbitráží (rozhodčím řízením) za předpokladu jejího konání v České republice a dále jednotlivými způsoby alternativních řešení sporů.

V části zabývající se alternativními řešeními sporů představuje negociaci, mediaci, konciliaci, minitrial, expertní činnost atd. a uvádí, jak tyto jednotlivé způsoby budou probíhat, jaké výhody přinášejí a pro které spory je ten který způsob vhodný.

V části o mezinárodní arbitráži definuje tento pojem ve smyslu této práce jako způsob řešení soukromoprávních sporů o majetkové nároky vzniklé z mezinárodního styku mezi fyzickými a právníckými osobami. V rámci tohoto řízení strany nepředkládají tento spor státnímu soudu, ale na základě platně uzavřené rozhodčí smlouvy delegují pravomoc řešit spor rozhodčímu řízení.

Dále představuje prameny mezinárodní arbitráže, a to zejména tuzemský zákon o rozhodčím řízení, Newyorskou úmluvu o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů a Evropskou úmluvu o mezinárodní obchodní arbitráži. Práce ukazuje, které spory budou přípustné k řešení v rozhodčím řízení, tzv. arbitrabilitu a představuje rozhodčí smlouvu, její druhy, nároky na formu a způsobilost stran. Uvádí, jak lze určit rozhodné hmotné právo, podle nějž se bude posuzovat meritum sporu. Zvláštní kapitola je zaměřena na specifika sporů vyplývajících z mezinárodního obchodu, a to zejména na lex mercatoria. V závěru se zabývá uznáním a výkonem cizích rozhodčích nálezů na našem území a vztahem mezinárodního rozhodčího řízení a klasické justice.

Klíčová slova: alternativní řešení sporů, arbitrabilita, mezinárodní arbitráž, rozhodce, rozhodčí smlouva, rozhodné právo, teoretické koncepty

Abstract

The main goal of this thesis is to introduce the alternative disputes resolutions and especially the international arbitration. In spite of the fact that the majority of disputes are being resolved at the courts as the state authority, there are several different ways, that all parties can benefit from.

The substantial part of this thesis is devoted to the international arbitration with the precondition that it takes place in the Czech Republic. It describes the alternative disputes resolutions, where different types of resolving disputes are covered, like negotiation,

mediation, conciliation, mini-trial, expert review etc. It shows how these proceedings look like and which benefits each of them brings to the disputing parties. The brief history of arbitration both in the Czech republic and international-wise is covered.

The second part is dedicated to the international arbitration and its benefits. The term of international arbitration is defined as a tool to resolve the international private disputes between individuals and corporations. In the international arbitration the parties submit dispute to arbitrators and not to the state jurisdiction, based on the valid arbitration contract, where parties delegate rights to solve disputes to the arbitration.

This thesis further introduce sources of the international arbitration, especially the Czech arbitration law, New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards and European Convention on International Commercial arbitration. In the next part the arbitrability is defined, which means the ability of the dispute to be arbitrated. Different types of arbitration agreements are introduced, including the requirements on the form and capability of parties to be part of that particular agreement. A special chapter is dedicated to the international business arbitration and especially lex mercatoria. The last part deals with the recognition and enforcement of foreign arbitral awards in the Czech Republic and relations among the international arbitration and the state courts.

Key words: alternative dispute resolution, arbitrability, arbitrator, arbitration agreement, applicable law, doctrines of arbitration, international arbitration